

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

2672 e 1

= C. Text. Gr. P. e

= C. Gr. § 27

—

7

PANAETII ET HECATONIS

LIBRORVM FRAGMENTA

COLLEGIT

PRAEFATIONIBVS ILLVSTRAVIT

AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE OBTINENDOS AMPLISSIMO IN
VNIVERSITATE FRIDERICIA GVILELMIA
RHENANA PHILOSOPHORVM ORDINI
TRADIDIT

HAROLDVS N. FOWLER

AMERICANVS

QVI RATIONEM QVAM SECVTVS EST VNA
CVM SENTENTIIS CONTROVERSIS DIE XI
MENSIS AVGVSTI ANNI MDCCCLXXXV
HORA XII PVBLICE DEFENDET

ADVERSARII ERVNT

IVLIVS ZIEHEN STVD. PHIL.
FRANCISCVS WINTER DR. PHIL.
FELIX BOELTE STVD. PHIL.

BONNAE = C. Gr. P. 20

TYPIS CAROLI GEORGI TYPOGR. ACAD.

2 72. e. 1

PRAEFATIO.

Indicia de Panaetii vita et scriptis qui collegit F. G. van Lynden¹ tanta diligentia opus confecit ut pauca tantum ei addenda sint. Fragmenta autem scriptorum Panaetii quamquam multa (immo fere omnia quae certo eius sunt) cognovit, tamen cum pauca typis expresserit et illustraverit haud inutilem mihi visus sum laborem suscipere Panaetii fragmentorum corpus componens.

Atque rationem quam secutus sum paucis verbis defendam necesse est. nulla enim fere nisi nomine adscripto fragmenta accepi, quod mirum videri potest iis qui virorum doctorum dissertationes totos non nullos Ciceronis libros Panaetio vindicantium legerint. sed malebam pauciora dare quam Panaetii sententiis aliena miscere, neque satis certe quae nostri sint quaeque aliorum discernere posse mihi videbar nisi nomine adscripto. ille enim ubi a Stoicorum doctrinis discessit, Academicorum et Peripateticorum potius sententias in usum suum vertit quam novas ex ingenio suo natas protulit, ἦν γὰρ ἰσχυρῶς φιλοπλάτων καὶ φιλαριστοτέλης, ἀ[λλὰ] (κ)αὶ παρε[ξέπ]ε[ρ]ε τῶν Ζηνων[εῖω]ν [διὰ τε τῆ]ν Ἀκαδημίαν [καὶ τὸν Περί](π)ατον², neque, ut Chrysippus aliique, verbis pe-

¹ Disputatio historico-critica de Panaetio Rhodio philosopho Stoico. Lugd. Bat. 1802. accesserunt ad ea quae v. Lynden collegit indicia quae in volumine Herculanei effosso leguntur (un Papiro Ercolanese inedito pubblicato da Domenico Comparetti, Firenze 1875 et in Rivista di Filologia Tom. III). cf. Zeller Gesch. d. Griech. Phil. ed. 3, III 1, p. 557 sqq. R. Hirzel (Untersuchungen zu Ciceros philosophischen Schriften II, Lips. 1882) multa de Panaetio disseruit.

² Comparetti 'papiro Ercolanese' Col. LXI ita legit . . . ἀ[λλὰ]-(κ)αὶ παρε[νέδ]ω[κ]ε τ(ῶ)ν Ζηνων[εῖω]ν [τι διὰ τῆ]ν κτλ. quae supra dedi proposuit Buecheler ibid. p. 108. (cf. Cic. de Finn. IV 28. Tusc. I 32. Proclus in Tim. Plat. I p. 50. v. Lynden p. 59 sqq.)

cularibus usus est quibus sententias suas tamquam sigillo signaret, ita ut facile cognoscerentur.

His universe praemissis paullo uberius dicamus

DE PANAETIO CICERONIS AUCTORE.

1. In Libris de Officiis.

De fontibus quibus usus libros de officiis scripsit ipse Cicero testatur Ep. ad Att. XVI 11, 2. "Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panaetius, absolvi duobus. illius tres sunt. sed cum initio divisisset ita, tria genera exquirendi officii esse: unum cum deliberemus, honestum an turpe sit; alterum, utile an inutile; tertium cum haec inter se pugnare videantur, quomodo iudicandum sit: qualis caussa Reguli; redire honestum, manere utile; de duobus primis praeclare disseruit; de tertio pollicetur se deinceps: sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus. ego autem et eius librum arcessivi et ad Athenodorum Calvum scripsi ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret, quae expecto: quem velim cohortere et roges ut quam primum. in eo est περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος. quod de inscriptione quaeris non dubito quin καθήκον officium sit, nisi quid tu aliud; sed inscriptio plenior de officiis. προφωνῶ autem Ciceroni filio. visum est non ἀνοικεῖον." (cf. Ep. ad Att. XV 13. B.) Athenodorum τὰ κεφάλαια misisse ex Ep. ad Att. XVI 14 discimus: "Athenodorum nihil est quod hortere. misit enim satis bellum ὑπόμνημα".

Gellius quoque (N. A. XIII 28) Panaetium Ciceronis fontem cognoverat: "Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclitis libris quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere accumulatus est." in ipsis autem libris diserte dicit Tullius se duobus primis Panaetium secutum, tertio suo Marte philosophatum esse (III 2, 7 sqq. 7, 34). Plinius (H. N. praef. 22) et Ambrosius (de off. min. I 7, 24 cet. quae afferunt e Tullii libris hausta esse apparet.

Dubitandum igitur non est quin libris Tullianis de officiis plurima insint e Panaetii περὶ τοῦ καθήκοντος libris excerpta, immo in libris I et II omnia Panaetii esse credere debemus iis exceptis quae aliqua de causa alii cuidam adscribenda sunt. plerique igitur qui hac de re scripserunt satis sibi fecisse visi sunt si eas quae Posidonio Chrysippo alio

nominatim laudato leguntur sententias Panaetii esse negaverunt. unus R. Hirzel (Unters. II p. 721 sqq.) horum librorum fontes accuratius investigavit, qui quamvis in universum recte sententiarum singularum auctores designaverit, tamen non ita opus confecit ut supervacaneum sit de novo rem breviter tractare.

Primi libri prooemium cum pauca doctrinae certae contineat a Cicerone ipso nullo adhibito auctore conscriptum esse videtur. pergit deinde officium quid sit definire, quod a Panaetio praetermissum erat. (hanc definitionem excidisse primus indicavit G. F. Unger). quae secuntur inde a 3, 9 (de 3, 10 v. infra) usque ad 43, 152 tota, iis tantum locis exceptis ubi de viris aut rebus Romanis dicitur, Panaetio adscribenda sunt. cohaerent enim arctissime, neque ulla sententia inveniri potest quae cum iis quae Panaetii notae sunt non optime quadret. quae autem haec secuntur, a 43, 152 usque ad libri finem summa cum probabilitate Posidonio adscripsit Hirzel (Unters. II p. 723 sq.), epistola ad Atticum XVI 11 (v. supra) nisus et eo quod de Off. I 45, 159 Posidonius laudatur. quae ibi de contentione quae inter ipsa honesta incidere possit et de duobus honestis utrum honestius sit leguntur, a Tullio, ut ipse testatur¹), addita sunt quia Panaetius hunc locum praetermiserat. probabile est et haec et illam cuius supra mentionem fecimus officii definitionem (I. 3, 7. sq.) e Posidonii libro hausta esse.

Neque liber II plura praebet quae non Panaetio auctori adscribenda sint. a prooemio enim confecto (i. e. a 3, 9) usque ad verba "in his autem utilitatum praeceptis Antipater Tyrius Stoicus qui Athenis nuper est mortuus, duo praeterita censet esse a Panaetio; valetudinis curationem et pecuniae", (24, 86) nihil invenitur quod suspicionem movere possit alium praeter illum auctorem adhibitum esse. sed cum supervacaneum haberem totos fere duos libros Tullianos exscribere, eos tantum locos in fragmentis posui quibus Panaetii nomen additum est. ad eius de officiis doctrinam exponendam satis erit summam librorum Tullianorum breviter strinxisse.

¹ de Off. I s. fin. "Hic locus a Panaetio est ut supra dixi (43, 152) praetermissus". praeterea vide quae post partitionem Cicero dixit I 3, 10. cf. II 25.

De officiis ita disseruit Panaetius ut triplicem consilii capiendi deliberationem poneret; (1) "honestumne factu sit an turpe, id quod in deliberationem cadit; (2) conducaturne id de quo deliberatur ad vitae commoditatem iucunditatemque, quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit; (3) cum pugnare videtur cum honesto id quod videtur esse utile, quidnam eligendum sit" (I 3, 9). sed tertium hunc locum non tractavit (III 2, 7 sqq. Ep. ad Att. XVI 11, 4 = Fr. 3). primum locum Tullius libro I tractat, alterum libro II.

Ad primum locum, qui est de quaestione honestumne sit factu an turpe, tractandum honesti fontes quattuor posuit Panaetius (I 5, 14). honestum enim, ait, "aut in perspicientia veri sollertiaque versatur, aut in hominum societate tuenda tribuendoque suum cuique, et rerum contractarum fide, aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore, aut in omnium quae fiunt quaeque dicuntur ordine et modo, in quo inest modestia et temperantia". apparet hanc divisionem ad quattuor virtutes *φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν, σωφροσύνην* derigi (cf. p. 21 adn.).

De primo honesti fonte pauca tantum apud Ciceronem leguntur (cap. 6), in quo duo vitia vitanda esse dicuntur; unum ne incognita pro cognitis habeamus, alterum ne nimis magnum studium in res obscuras atque difficiles conferamus, quo studio a rebus gerendis abducamur.

Alter locus dividitur (7, 20) in iustitiam et beneficentiam vel benignitatem vel liberalitatem. de iustitia cuius fundamentum fides esse dicitur (7, 23) usque ad cap. 14 disseritur, inde usque ad 18, 61 de beneficentia.

Sequitur (18, 61—27, 93) de tertia parte dissertatio. probatur (19, 62) Stoicorum definitio fortitudinem virtutem esse dicentium propugnantem pro aequitate. vacandum esse omni animi perturbatione dicitur (20, 69). contra communem opinionem res bellicas maiores esse quam urbanas contenditur (22, 74 sq.). ira (25, 88 sq.), superbia, fastidium, arrogantia (26, 90) fugienda ostenduntur.

Una denique reliqua pars verecundiam temperantiam et modestiam omnemque sedationem perturbationum animi et rerum modum nec non decorum continere dicitur (27, 93), de quibus (cap. 27—43) ita disseritur ut duplex ponatur ani-

morum vis atque natura (28, 100). unam enim partem in appetitu positam esse, alteram in ratione, cui ut appetitus ob-oediant efficiendum esse (29, 102). atque quantum natura hominis ceteris animalibus antecedit ostenditur (30, 105); de dissimilitudinibus naturae morumque hominum (30, 107—31, 114) et de fortunae potestate (32), quibus officia mutantur, breviter dicitur; disparibus aetatibus non eadem officia tribuenda esse ostenditur ac de hac distinctione disseritur (34, 112 sq.). quae secuntur praecepta sunt de decoro servando motibus sermone ceteris. deinceps (40, 142) de εὐταξία atque εὐ-καρίᾳ nec non de artificiis et quaestibus, qui liberales ha-bendi, qui sordidi sint, (42, 150) pauca adduntur¹.

Hic Panaetii de primo honesti loco, — de quaestione honestumne sit factu necne —, dissertationis finis est.

Secuntur utilitatum praecepta. atque primum ostenditur omne quod honestum sit idem esse utile (II 3, 10). deinde quae ad vitam hominum pertinent dividuntur in inanima at-que animalia quae iterum dividuntur in ea, quae rationis ex-perta sint et ratione utentia. horum duo ponuntur genera homines et dei. proxime et secundum deos homines homi-nibus maxime utiles esse posse statuitur, atque, cum dei nocere non possint, maxime hominibus nocere homines (3, 11—5, 16).

Proprium igitur hoc statuitur esse virtutis, conciliare animos hominum et ad usus suos adiungere (5, 17), quod, quamquam magnam vim habeat fortuna, magni momenti esse (6, 19). quaecumque homines homini tribuant ad eum au-gendum atque honestandum, id aut benevolentiae gratia facere dicuntur aut honoris, aut cui fidem habeant, aut cuius opes metuant, aut a quibus aliquid expectent, aut postremo esse qui pretio ac mercede ducantur. haec sordidissima ratio esse dicitur (6, 21). his de causis se homines imperio alterius et potestati subicere dicuntur (6, 22). sequitur de regibus atque tyrannis dissertatio (7, 23—8, 31), sententia praeposita nihil ad opes tuendas et tenendas aptius esse quam diligere, nihil alienius quam timeri.

¹ cf. Seneca Ep. XIII 3 (88), 21 sqq. ubi similis artificiorum divisio Posidonio adscribitur.

Hic in Panaetii libris de amicitia dictum esse videtur (8, 31. 9, 31), quem locum Cicero omisit. deinde de gloria dicitur quae ex tribus his constet: (1) si diligit multitudo; (2) si fidem habet; (3) si cum admiratione quadam honore dignos putat (9, 31). de quibus singillatim disseritur. duobus qui primi positi sunt locis breviter tractatis (9, 32—10, 35) de tertio plura dicuntur ita ut ad multitudinis admirationem assequendam omnibus fere virtutibus opus esse videatur. in primis iustitia laudatur (11, 38—12, 42). atque affertur Socratis dictum hanc viam ad gloriam proximam esse dicentis si quis id ageret, ut qualis haberi vellet talis esset (12, 43). ad hoc consequendum praecepta dantur (13, 44 sq.). deinde laudantur modestia pietas benevolentia (13, 46).

Hunc locum secuntur de eloquentia praecepta, quae Cicero quippe ad filium scribens ad usum adolescentium aptavit.

Deinceps de beneficentia disseritur, cuius ratio duplex dicitur; aut opera enim benigne fieri indigentibus aut pecunia. atque primum de eo genere beneficiorum quae ad singulos spectent (15, 52—20, 71), postero loco (21, 72—24, 85) de iis quae ad universos quaeque ad rem publicam pertineant disputatur. atque liberalitas laudatur, tamen non ita ut opes inconsulte largiendo effundamus (15, 54), nec non eorum quibus beneficium detur dignitatem respiciendam esse monetur (18, 63). gratiam qui habeat retulisse memoratur (20, 69). in beneficiis universis dandis curandum esse ne cum singulis consulatur rei publicae obsit, quare leges agrarias quibus possessores e sedibus suis pellantur (22, 78) et tabulas novas vitandas esse (23, 84), providendum autem ne aes alienum sit quod rei publicae noceat (24, 84). atque Aratus Sicyonius qui pecuniae largitione res patriae in ordinem coegit laudatur (23, 81 sqq.).

Panaetii libros a Tullio valde contractos esse et inde apparet quod illius libri tres huius duo sunt, neque alio spectat quod iis quae apud Gellium (N. A. XIII 28. = Fr. 8.) servantur nihil simile apud Tullium legitur. neque rationis tripartitae quae cum Panaetii in tres libros divisione consentiat vestigia invenire potui. iis quae Gellius e libro II Panaetii affert van Lynden (p. 114) Cic. de Off. II 6 locum

dari posse existimat; neque improbabile est primum Panaetii librum ea fere continuisse quae nos in primo Ciceronis libro legimus. Cicero enim, cum de amicitia disserere vix coeperit (II 9, 31 “sed de amicitia alio libro dictum est”) ad alia transsilit. Panaetius autem, si libris suis *περὶ καθήκοντος* talem de amicitia dissertationem inseruit qualem Cicero libro qui Laelius inscribitur praebet, facile duos ex illa materia conficere poterat libros e qua Tullius unum tantum conscripsit.

Duobus qui primi sunt libris tractatis sequitur de libro III investigatio quae eo difficilior fit quod hic Panaetii libri Ciceronem defecerunt. tamen quae usque ad 8, 35 scripsit e Panaetii sententia scribere conatus est Tullius quod 7, 33 verbis testatur: “eius modi igitur credo res Panaetium persecuturum fuisse nisi aliqui casus aut occupatio consilium eius peremisset”. huius partis quae certo Panaetio adscribi possunt in fragmentis (2. 4. 5) posui, cetera ex ipsius Ciceronis ingenio orta esse si arbitramur non plus quam aecum est ei tribuimus.

De ceteris quae huic libro insunt ita testatur Tullius 7, 34: “hanc igitur partem relictam explebimus nullis adminiculis, sed, ut dicitur, Marte nostro. neque enim quidquam de hac parte post Panaetium explicatum est quod mihi probaretur de iis quae in manus meas venerunt”. tamen luce clarius est Tullium etiam in hoc libro scribendo Graecum auctorem vel Graecos auctores secutum esse; sed cum suo Marte se scripsisse affirmet, probabile est eum plures auctores confudisse. Ep. ad. Att. XVI, 11 “Eum”, scribit, “locum Posidonius persecutus. ego autem eius librum arcessivi”; quare pro certo habeo Posidonium re vera ad hunc librum scribendum adhibitum esse. sed recte monet Hirzel (Unters. II, p. 725) Posidonium teste Cicerone¹ breviter tantum hunc locum tractavisse, unde minus probabile fiat eum in primis Ciceronis auctorem fuisse.

Sed auctor quem Cicero adhibuit satis breviter rem

¹ de Off. III 2, 8. ‘quem locum (sc. de honesti cum eo quod utile videtur contentione) miror a Posidonio breviter esse tactum in quibusdam commentariis, praesertim cum scribat nullum esse in tota philosophia tam necessarium’. quod male quadrat cum epistolae verbis ‘eum locum Posidonius persecutus’.

tractavit. si enim exempla atque alia exemplis similia quae e Posidonii libro hausta esse non possunt, a Tullio ipso inserta esse esumimus, — quantum operae ut in libro quem suo se Marte scripsisse profitetur ei adscribere fas est — et Hecatonis si illa adscriperimus quae eius sunt, vix plura relinquemus quam quae “breviter in quibusdam commentariis” dicta esse possint.

Totius libri inde a 8, 35 usque ad finem e Graecis fontibus hausta esse videntur haec: 8, 35—13, 57; 15, 63; 17, 68—72; cap. 21; a cap. 23 usque ad finem, sed 12, 49—13, 57 et 15, 63 sq. et cap. 23 Hecatonis sunt, et eorum quae 17, 68—72 et cap. 24 sqq. leguntur dimidia fere pars exemplis et narrationibus constat quae cum in rebus Romanis versentur, Romanum magis quam Graecum auctorem sapiunt.

Eo tempore quo epistolam ad Atticum XVI 11 scripsit Cicero Posidonii librum iam arcessiverat; postea ab Athenodoro missa κεφάλαια accepit (Ep. ad Att. XVI 14). itaque quamquam maximam libri sui partem ex eo Athenodori summario hausit, tamen Posidonium potius quam Hecatonem aliumve secuturus erat. quae certo Hecatonis adscribere potui in fragmentis (VIII. IX. X) posui.

2. In Tusculanis Disputationibus.

De auctoribus quos Cicero in Tusculanis secutus sit magnopere inter se dissentiunt viri docti. ita Heinze (Stoic. de affect. doctr. Berol. 1860 p. 2) Antiochum, Otto Heine (de fontt. Tusc. disp. Weimar 1863) Panaetium Chrysippum Platonem, G. Zietzschmann (de Tusc. disp. fontt. Halis Sax. 1868) in libro II Panaetium, in libro V Zenonem aut Phaedrum Epicureum, P. Corssen (de Posidonio Rhodio M. Tullii Ciceronis in lib. I Tusc. disp. cet. auctore, Bonn. 1878 et Mus. Rhen. XXXVI p. 506 sqq.) in libro I Posidonium, P. Poppelreuter (quae ratio intercedat inter Posidonii περί παθῶν πραγματείας et Tusc. disp. Ciceronis. Bonn. 1883) eundem in libris III et IV, — quorum librorum auctor ab Heinio l. a. et Bakio (Posidon. Rhod. rell. Lugd. Bat. 1810 p. 196) Chrysippus habetur, — auctores posuerunt; deinde Hirzel (Unters. II p. 342—392) totius operis auctorem Philonem fuisse censet.

Hoyer denique in libris II. III. IV Antiochi vestigia invenire sibi visus est (de Antiocho Ascalonita. Bonn. 1883 p. 15).

Ex his virorum doctorum tam variis sententiis eae tantum ad rem nostram pertinent quibus Ciceronis auctor Panaetius ponitur. sed de Heinii opinione disputem necesse non est quippe quae iam a Corsseno (l. c. p. 3 sq.) et Zellero (Phil. d. Gr. III 1 p. 563, 1 ed. 3) satis refutata sit. nec minus Zietzschmanni opinionem Corsseni Poppelreuteri Hirzelii investigationes improbabilem reddiderunt; ille enim arctissime cum Heinio se coniunxit quem tota disputatione sequitur.

Quae cum ita sint, sumendum est, quas Panaetii sententias in Tusculanis legimus, eas a Cicerone aut in summario quodam aut in alius cuiusdam seu Philonis seu Antiochi seu Posidonii libris repertas esse. Panaetium autem ipsum per partem aliquam a Cicerone auctorem adhibitum fuisse negare debemus.

E primo Tusculanarum libro Panaetii de animae mortalitate sententiam sumptam in fragmentis (Fr. 43) posui. miror quod Hirzel (Unters. III p. 369 sqq.) praeter illa quae exscripsi verba etiam quae iis praecedunt Panaetio tribuit. sane recte statuit quae ibi contra Stoicorum de animis diu mansuris sententiam leguntur e Posidonii libris hausta esse non posse, quippe qui ipse hanc doctrinam tenuerit. sed argumenta quibus Hirzel Panaetium hic a Cicerone adhibitum esse demonstrare studet minime probabilia sunt. Ciceronis verba de quibus agitur haec sunt: "*M.* num quid igitur est causae quin amicos nostros Stoicos dimittamus? eos dico, qui aiunt manere animos cum e corpore excesserint, sed non semper. *A.* Istos vero, qui, quod tota in hac causa difficillimum est, suscipiant, posse animum manere corpore vacante: illud autem, quod non modo facile ad credendum est, sed eo concesso quod volunt, consequens idcirco non dant, ut, cum diu permanserit, ne intereat. *M.* Bene reprehendis et se isto modo res habet. credamus igitur Panaetio a Platone suo dissentienti?" cet. (Fr. 43) haec verba a Cicerone suo Marte philosophato inserta esse negat Hirzel l. a. quia tam male Stoicam doctrinam refutent. "sehen wir uns nämlich die Widerlegung näher an, so stellt sich heraus, dass

dieselbe sehr leicht von den Stoikern zurückgewiesen werden konnte, so leicht dass sie eigentlich gar nicht als Widerlegung gelten kann". Stoici enim respondere poterant, animos non semper mansuros esse quia conflagratione mundi interituri essent. itaque qui hic Ciceronis auctor fuit, is, — ita enim argumentatur Hirzel, — ἐκπυρώσει doctrine veram esse non credidit, ergo Panaetius fuit. at nihil interest quid crediderit Ciceronis auctor. hoc sibi proposuit ut Stoicam doctrinam refutet, quod nisi fecerit operam perdet. itaque si tam facile a Stoicis refutari potest, inepta frivolaque verba facit, sive veram ipse de ἐκπυρώσει doctrine iudicavit sive falsam. his concessis num diu dubitabimus utrum haec inepta atque levia argumenta Panaetii an Ciceronis esse putemus?

3. In libro II de Natura Deorum.

Schoemann in praefatione editionis suae¹ p. 17 Posidonium huius libri auctorem ponit, quippe qui I 6, 3 Ciceronis doctor dicatur, — unde probabile fiat Balbum quoque eius discipulum fuisse, — et I 44, 123 a Cotta "familiaris omnium nostrum" appelletur. atque ibidem libri quinti Posidonii de natura deorum mentio fit, unde satis probabile videtur eius περὶ θεῶν libros re vera Ciceronis fontem fuisse.

Tamen unum Posidonium arcessitum esse inde non sequitur. Val. Rose (Arist. Pseudepigr. ad fr. 225) Panaetii περὶ προνοίας librum a Tullio adhibitum esse censet et Tullii verba adfert (Ep. ad Att. XIII, 8) "epitomen Bruti Caelianorum velim mihi mittas et a Philoxeno Παναητίου περὶ προνοίας". Tullius eo tempore quo epistolam illam scripsit si nondum de natura deorum libros scribere coeperat, certe id in animo habuit ita, ut Panaetii librum ad hoc arcessere posset. hinc profectus Hirzel (Unters. I p. 194 sqq.) probare studet omnia quae de providentia leguntur, — id est 30, 75—62, 154 —, iis exceptis quae cum Panaetii doctrina aperte pugnant², e Panaetii libro deprompta esse ita,

¹ Ed. III Berol. 1876.

² Atque Arati versus 41, 104—45, 115 ad artem suam in versibus vertendis ostendendam Cicero inseruit.

ut Tullius unum Panaetium sequi voluerit, postea autem, cum non nulla apud Posidonium invenisset quae a Panaetio praetermissa essent, illius quoque libros adhibuerit (Hirzel, l. a. p. 202).

Prima libri pars e Panaetii libro deprompta esse non potest; ille enim de divinatione dubitavit (Fr. 24. 25. 26. 27); arcte autem cohaerent quae usque ad 17, 45 leguntur. sequitur locus etymologiarum plenus (17, 45—29, 73), qui Hirzelio ex Appollodori libris haustus videtur; sed argumenta quibus Hirzel probare studet illum locum neque a Posidonio neque a Panaetio ortum esse (Unters. I p. 204—220) mihi quidem parum gravia videntur, nec probabilis est coniectura qua apud Ciceronem Ep. ad Att. XIII 39 Φαίδρου περὶ Θεῶν et Ἀπολλοδώρου (ΠΑΛΙΔΟΣ cod.) legi vult (l. c. p. 218).

Quae secuntur 29, 73 sq. a Cicerone ad dialogi formam servandam addita sunt. deinde a 30, 75 usque ad libri finem de providentia disseritur. quae disputatio in tres partes a Stoicis dividi dicitur (30, 75) “quarum pars prima est, quae ducitur ab ea ratione quae docet esse deos: quo concesso confitendum est eorum consilio mundum administrari. secunda est autem, quae docet omnes res subiectas esse naturae sentienti, ab eaque omnia pulcherrime geri. quo constituto, sequitur ab animantibus principiis omnia esse generata. tertius est locus, qui ducitur ex admiratione rerum caelestium atque terrestrium.” maxime cum hac divisione quadrat ipsa Balbi disputatio. prima pars usque ad 32, 81 legitur ubi mundum deorum consilio administrari probatur, secunda a 32, 81—35, 90, unde sequitur tertia pars usque ad 53, 133.

Haec recte vidit Hirzel uno e fonte fluxisse. argumenta autem quibus probare studet Panaetium illum fuisse mihi minime satis faciunt. unus enim locus qui Panaetii de mundi incorruptibilitate doctrinam tradere videtur, non satis aperte cum ceterorum Stoicorum opinione pugnat ut eum non a Posidonio aliove scriptum esse credamus. verba haec sunt (33, 84): “et cum quattuor genera sint corporum, vicissitudine eorum mundi continuata natura est; nam ex terra aqua; ex aqua oritur aër, ex aëre aether; deinde retrorsum vicissim ex aethere aër, inde aqua, ex aqua terra infima. sic naturis iis ex quibus omnia constant, sursus deorsus, ultro citro

commeantibus mundi partium coniunctio continetur. 85. quae aut sempiterna sit necesse est hoc eodem ornatu quem videmus, aut certe perdiuturna, permanens ad longinquum et inmensum paene tempus. quorum utrumvis ut sit, sequitur natura mundum administrari". etiam si haec a Cicerone ipso, quippe qui Academicus magis quam Stoicus esse volebat, addita esse nolumus, nonne credere possumus Posidonium praeceptoris sui sententiae tantum adsumpsisse ut mundum "certe perdiuturnum permanens ad longinquum et inmensum paene tempus" statuerit?¹ Cap. 34, 88 Balbus de sphaera loquitur quam Posidonius effecerat. num haec e Panaetii libro sumpta esse censeamus? sane fieri potest ut suo Marte sphaeram illam introduxerit Cicero, sed probabilius videtur a Posidonio ipso eius mentionem factam esse. 46, 118 legitur: "sunt autem stellae natura flammeae; quocirca terrae maris aquarum vaporibus aluntur iis, qui a sole ex agris tepelactis et ex aquis excitantur ex quo eventurum nostri putant id de quo Panaetium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret, cum umore consumpto neque terra ali possent nec remearet aër" cet. si haec e Panaetii libro hausisset Cicero, credibile non est eum tam dubitanter de illius dubitatione scripturum fuisse. recte quidem statuit Hirzel (l. a. p. 197 sqq.) ultimam libri partem ex alio quodam fonte fluxisse atque quae praecedunt. male enim cum iis quae 53, 133—61, 153 enuntiatae sunt sententiis concinunt eae quae 62, 154 sqq. leguntur, neque ubi totius libri ratio disponitur (1, 3) de hac ultima parte quicquam invenitur. Tamen cur Panaetium huius partis auctorem indicemus unum V. Rosii argumentum ex Ep. ad Att. XIII 8 ductum adest. hoc autem satis grave non est. Panaetii enim sententias in libro altero de divinatione 42, 87—47, 97 (Fr. 28) legimus, quas e libro περὶ προνοίας haustas esse probabiliter coniecerunt Schiche (de fontibus librorum Ciceronis quae sunt de divinatione, Ienae 1875 p. 39) et Hartfelder (die Quellen von Cicero's zwei Büchern de divinatione, Friburgi in Brisg. 1878 p. 20 sqq.). quod si huc illum epistolae locum spectare

¹ tamen Hirzelio adsentitur Zeller, Comm. phil. in hon. Mommseni 1877 p. 403.

sumemus, nullam habebimus causam cur Panaetium in libro II de natura deorum adhibitum esse credamus.

4. In libris de Finibus Bonorum et Malorum.

Ciceronem in libris I. IV. V scribendis Panaetium secutum esse nemo est qui credat. in libro II Antiochum Ascalonitam eius auctorem fuisse statuit Hirzel (Unters. II p. 630 sqq.) quem secutus est Hoyer (de Antiocho Ascalonita p. 5). restat liber III ab Hirzelio Hecatonem adiudicatus¹, de quo Madvig (Exc. V ad libb. de Finn. p. 830 sq. ed. II) ita disseruit ut Diogenem maxima ex parte Ciceronis auctorem fuisse statueret, Chrysippum et alios passim adhibitos esse. sed has virorum doctorum sententias accuratius pertractandi vel refutandi hic locus non est. nobis hoc satis est: Panaetium Tullio libros de Finibus scribenti auctorem fuisse nec probatum esse nec probabile.

5. In ceteris libris Tullianis.

Neque in ceteris Ciceronis scriptis cur Panaetium, nisi locis quibusdam, auctorem ponamus causa idonea est; quamquam fieri potest ut in libris qui de re publica sunt eius libri adhibiti sint. constat enim eum his de rebus scripsisse e loco Tulliano de Legg. III 5, 13 "sed huius loci de magistratibus sunt propria quaedam a Theophrasto primum deinde a Dione² Stoico quaesita subtilius. 6. *Att.* Ain tandem? etiam a Stoicis ista tractata sunt? *M.* Non sane, nisi ab eo quem modo nominavi et postea a magno homine et in primis eru-

¹ Recte monet Hirzel, Unters. II p. 582 sqq., eum quem Tullius secutus est Chrysippum aliumve e veterioribus esse non posse, cum Carneadis atque Diogenis Babylonii mentio fiat, tamen argumenta quibus usus est vir doctus ut probaret Hecatonem eum fuisse, quamquam fortasse sufficiant ad Chrysippum (p. 582) Diogenem (p. 584 sq.) Antipatrum (p. 586) Panaetium (p. 586 sqq.) Posidonium (p. 589 sq.) e certamine removendum, longe absunt ut nullum nisi Hecatonem eum fuisse posse demonstrent.

² pro 'Dione' scribi voluit A. Turnebus 'Diogene' quod probat v. Lynden (de Panaetio p. 84) et alii. sed cf. Papiro Ercolanese pubb. Comparetti Col. LXXIX Στρατο[κλέους Δί]ων(?) Ἀλεξανδρεὺς.

dito, Panaetio". Panaetius in libro primo de re publica bis nominatur. 10, 15 "quam vellem Panaetium nostrum nobiscum haberemus, qui cum cetera tum haec caelestia vel studiosissime solet quaerere" et 21, 34 "non solum ob eam causam fieri volui, quod erat aecum de re publica potissimum principem rei publicae dicere; sed etiam quod memineram per saepe te cum Panaetio disserere solitum coram Polybio duobus Graecis peritissimis rerum civilium, multaque colligere ac docere optimum longe statum civitatis esse eum quem maiores nostri nobis reliquissent". quorum locorum prior cum de rebus caelestibus sit parum ad rem nostram pertinet; alter opinioni Panaetii libros a Cicerone adhibitos esse munimento esse videtur. at hic Polybii quoque mentio fit quem Stoicum fuisse et Stoicum quidem Panaetii disciplina imbutum satis ostendit Hirzel (Unters. II Exc. VII), et lib. IV 3, 3 iterum nominatur Polybius neque una cum eo Panaetius, quare etiam si cum Polybii sententiis consentiunt Tullianae, — et similitudinem quae est inter Cic. de re p. I 25, 39—29, 45 et Pol. VI 5—9 nemo est quin sentiat¹, — ex Panaetii libris haustae sint necne non elucet. sane probabile est Panaetium, qui eo cum Polybio consenserit quod optimam rei publicae formam Romanam esse censuit, et aliarum huius de his rebus sententiarum participem fuisse, tamen inde non licet eum Ciceronis auctorem statuamus.

Haec praemittenda putabamus ne quis miraretur quod in libris de officiis tam multa Panaetio adscripsimus, in ceteris multo pauciora, etiam si a nonnullis viris doctis plura ei adiudicata sunt.

¹ horum locorum similitudinem singulis utriusque verbis conlatis nolo ostendere sed temperare mihi non possum quin ea componam quae utriusque loci sub finem leguntur.

Polyb. VI 9, 10. αὕτη πολιτειῶν ἀνακύκλωσις, αὕτη φύσεως οἰκονομία καθ' ἣν μεταβάλλει καὶ μεθίσταται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καταντῶ τὰ κατὰ τὰς πολιτείας.

Cic. de re p. I 29, 45. itemque ex ea (sc. populari re publica) genus aliquod ecflorescere ex illis quae ante dixi solet, mirique sunt orbes et quasi circumitus in rebus publicis commutationum et vicissitudinum.

EXCURSUS AD FRAGMENTUM 35.

Apud Nemesium Emesenum (de hominis natura Cap. XV p. 96. ed. Matthaei p. 211) haec leguntur: Διαιρούσι δὲ καὶ ἄλλως εἰς δυνάμεις ἢ εἶδη ἢ μέρη τὴν ψυχὴν, εἷς τε τὸ φυτικόν, ὃ καὶ θρεπτικόν καὶ παθητικόν καλεῖται, καὶ εἰς τὸ αἰσθητικόν καὶ εἰς τὸ λογικόν. . . . Ζήνων δὲ ὁ Στωικὸς ὀκταμερῆ φησὶν εἶναι τὴν ψυχὴν, διαιρῶν αὐτὴν εἷς τε τὸ ἡγεμονικόν καὶ εἰς τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ εἰς τὸ φωνητικόν καὶ τὸ σπερματικόν. Παναίτιος δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν φωνητικόν τῆς καθ' ὄρμην κινήσεως μέρος εἶναι βούλεται· λέγων ὀρθότατα· τὸ δὲ σπερματικόν οὐ τῆς ψυχῆς μέρος ἀλλὰ τῆς φύσεως. Ἄριστοτέλης δὲ κ. τ. λ. Panaetius igitur primo ad spectu videtur ex octo illis Zenoneis animae partibus duas abstulisse sex reliquisse, quod optime quadrat cum Tertulliani verbis (de anima c. 14. = Fr. 36) "dividitur autem (sc. anima) in partes . . . sex a Panaetio".

Sed quis non videt apud Nemesium sententias conlatas esse quae natura valde dissimiles sunt? Panaetius dicitur τὸ φωνητικόν τῆς καθ' ὄρμην κινήσεως μέρος εἶναι voluisse, καθ' ὄρμην κινήσεως autem apud Zenonem non invenitur. licet verbum illud idem valeat atque ἡγεμονικόν, tamen hoc concesso si nihil volebat Nemesius (vel Nemesii auctor) praeter correctionem a Panaetio ortam Zenonis divisioni adferre, nullam causam habebat, cur pro ἡγεμονικόν verbo alienum illud καθ' ὄρμην κινήσεως introduceret. neque cum Zenonis atque aliorum Stoicorum doctrina consentit illa ψυχῆς et φύσεως distinctio quae Panaetio adscribitur. apparet, ni fallor, Panaetii divisionem animae non esse correctionem tantum divisionis apud Stoicos vulgatae sed aut totam ex eius ipsius ingenio natam aut aliunde sumptam esse. conferamus quae (Cap. XXVI p. 115, ed. Matthaei p. 249) Nemesius tradit. Διαιρούσι δὲ καὶ ἄλλως τὰς κατὰ τὸ ζῶον δυνάμεις. καὶ τὰς μὲν λέγουσι ψυχικὰς, τὰς δὲ φυσικὰς τὰς δὲ ζωτικὰς. ψυχικὰς μὲν, τὰς κατὰ προαίρεσιν· φυσικὰς δὲ καὶ ζωτικὰς τὰς ἀπροαιρέτους. καὶ εἰς ψυχικὰς μὲν δύο, ἣ τε καθ' ὄρμην κινήσεως καὶ ἡ αἰσθησεως. τῆς δὲ καθ' ὄρμην κινήσεως εἶδη τρία, τό τε μεταβατικόν καὶ κινητικόν τοῦ σώματος παντός, καὶ τὸ φωνητικόν, καὶ τὸ ἀναπνευστικόν, ἐν (immo ἐφ') ἡμῖν γὰρ

ταῦτα καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. φυσικαὶ δὲ καὶ ζωτικαὶ αἰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ ἐκόντων καὶ ἀκόντων γινόμεναι, ὡς ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ σπερματικὴ φυσικαὶ οὖσαι· καὶ ἡ σφυγμικὴ ζωτικὴ οὖσα.

En habemus καθ' ὁρμὴν κίνησιν cuius pars φωνητικὸν est, et φυσικὰς δυνάμεις quarum una σπερματικόν. anima autem tota dividitur in partes duas, quarum una (ἢ καθ' ὁρμὴν κίνησις) e tribus, altera (ἢ αἰσθησις), ut sumere debemus, e quinque partibus constat¹. hoc male concinit cum ea in sex partes divisione qua Panaetium usum esse tradit Tertullianus l. a. sed error Tertulliani facile oriri poterat Zenonis (i. e. Stoicorum veterum) Panaetiique sententiis eo modo iuxta positis quo nos eas apud Nemesium legimus. etiam Mnesarchus, Panaetii discipulus, in duas partes animam divisit φωνητικὸν et σπερματικὸν inter αἰσθητικοῦ partes numerans, teste Galeno H. Phil. c. 24 p. 257 Kuehn. (p. 615 Diels Doxogr. cf. p. 206) Μνήσαρχος δὲ τῶν Στωικῶν ὑπόληψιν ἐπικρίνων τὸ φωνητικὸν <καὶ> τὸ σπερματικὸν περιεῖλεν οἰηθεὶς τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως ταῦτα μετέχειν. μέρη δὲ τῆς ψυχῆς ψήθη μόνον τὸ λογικὸν καὶ τὸ αἰσθητικόν. itaque eo consensit Mnesarchus cum doctore suo quod duas e quattuor, quas Stoici ducebant, animae partes de earum numero dempsit, dissensit eo quod eas sensibili attribuit. uterque Peripateticos magis quam Stoicos hac quidem in re secutus est (cf. Zeller Phil. d. Gr. III 1 p. 563 sqq. ed. III).

Tertulliani locus supra memoratus non unum errorem continet. legimus enim "sed etiam in decem apud quosdam Stoicorum (sc. dividitur anima partes) et in duas amplius apud Posidonium, qui a duobus exorsus titulis, principali

¹ dubito an haec e libro aliquo Panaetii hausta sint; miro enim modo concinunt cum eius verbis. sed arcte cohaerent cum capitibus quae apud Nemesium secuntur, quae omnia Panaetii adscriptis audacius quam rectius. eadem fere quae Nemes. Cap. XXVII p. 116 leguntur ἔστιν οὖν τῆς κατὰ προαίρεσιν ἢ καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἀρχὴ μὲν ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νωτιαῖος μυελός . . . ὁ δὲ τένων καὶ κληρότερος καὶ ἐξ ὀστέων καὶ ἀναίσθητος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἔσθ' ὅτε πλατύς apud Galen. de Plac. Hipp. et Plat. I p. 203 sq. reperiuntur cf. ib. VIII p. 649.

quod aiunt ἡγεμονικὸν et rationali quod aiunt λογικόν, in duodecim exinde prosecuit. ita aliae ex aliis species dividunt animam". de hoc loco Zeller (Phil. d. Gr. III 1 p. 517, 2 ed. III) desperavit. Diels (Dox. p. 206) quomodo error ortus sit explanare conatus est, quod vix operae pretium est, qui enim λογικόν et ἡγεμονικόν duos titulos a quibus orsus sit Posidonius esse credidit, is neque eius libros inspexerat neque eius sententias intellexerat. falso igitur Panaetium in sex partes animam divisisse crederemus; si enim αἰσθητικόν in quinque sensus dividimus, necesse est dividamus τὴν καθ' ὄρμην κίνησιν in tres partes, quae supra memoratae sunt. hoc quod Tertullianus non fecit, novum eius inscitiae argumentum est.

DE HECATONE.

Hecatonem Rhodium Panaetii discipulum fuisse tradidit Cicero de Off. III 15, 63. (Fr. IX). nihil praeterea de eius vita notum est¹, quare magis dolemus quod non totus liber VII Laertii Diogenis de vitis philosophorum ad nos pervenit; in quo libro Hecatonis vitae descriptionem infuisse index a V. Rose (Hermae I p. 370) editus docet².

Libri Hecatonis hi noti sunt: *περὶ ἀρετῶν*, *περὶ ἀγαθῶν*, *περὶ τέλους*, *περὶ παθῶν*, *περὶ παραδόξων*, *περὶ καθήκοντος*, *χρεῖαι*. e titulis apparet eos magna ex parte ad usum cotidianum scriptos esse, nam si ad studium philosophiae contemplativum scripti essent non *περὶ ἀγαθῶν* sed *περὶ τἀγαθοῦ*, non *περὶ ἀρετῶν* sed *περὶ ἀρετῆς* scripti essent ii quos primos nominavi, ex aliis autem *περὶ καθήκοντος* libri praecepta continuerunt ad vitam ordinandam, *χρεῖαι* potius ad plebem quam ad philosophos scriptae sunt.

His praemissis ad Hecatonis doctrinam describendam

¹ Fortasse Romam adiit. in indice enim philosophorum Stoicorum Herculanei effosso ubi Panaetii discipuli enumerantur haec leguntur: [διέτρι]ψεν ἐν Ῥώμῃ κάκει ζῶντος ἔτι Παναητίου κατέτρεψεν· de quibus Comparetti: "dopo κατέτρεψεν un piccolo spazio in bianco; le parole che precedono dunque non si riferiscono ad Asclepiodoto. Parlarsi certamente di un discepolo di Panezio; forse di Ecatone di Rodi che dedicò a Q. Tuberone la sua opera *περὶ τοῦ καθήκοντος*? (Papiro Ercolanese inedito pubblicato da Domenico Comparetti, Firenze 1875 [Rivista di Filologia III] Col. LXXIII p. 98) sed ita mutilatus est papyrus ut nihil certi statui possit.

² Ibi legimus: ἐν τῷ : Ζω. Ζήνων : κλεάνθης : χρύσιππος : Ζήνων : ταρσεύς : διογένης : ἀπολλόδωρος : βοηθός : μνησαρχίδης : μνησαγόρας : νέκτωρ : βασιλείδης : δάρδανος : ἀντίπατρος : ἡρακλείδης : παναιτεῖος : κάτων : ποσιδώνιος : ἀθηνόδωρος : καὶ ἀθηνόδωρος ἄλλος : ἀντίπατρος : ἄρειος : κορνοῦτος : recte vidit Rose ad loc. pro κάτων scribendum esse ἐκάτων.

progrediamur. Panaetii discipulus cum fuerit, multis in rebus cum Panaetio eum consensisse facile coniciemus; quapropter ea nobis notanda erunt quae in Hecatonis doctrina a Panaetio discrepant, etiam si communia sint Hecatonis cum veteribus Stoicis placita. primum sumere debemus Hecatonem mundum conflagraturum credidisse, qua in re Posidonius quoque a doctore suo dissensit teste Laertio VII 142 *περὶ δὴ οὖν τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ κόσμου φησὶ . . . Ποσειδώνιος ἐν ᾧ περὶ κόσμου*, nam quod apud Philonem personatum (de aeternitate mundi T. II p. 497 Mangey) Posidonius inter eos legitur qui mundi conflagrationem negaverunt, librariorum errore evenit (cf. Fr. 26 Panaetii et Bernays loc. ibi adl.). et eo quod virtutem ad vitam beatam sufficere docebat ad communem porticus doctrinam revertit, Panaetii remissiore doctrina (cf. Panaetii Fr. 34) relicta, nec minus inde apparet eum ad veterem Stoicorum doctrinam revertisse quod apud Laertium cum Zenone Chrysippo aliis communium porticus placitorum auctor identidem perhibetur (cf. Fr. II. III. V. VI. VII. XVI. XVII. XVIII). veterum Stoicorum libros studiose eum perlegisse (in fragmentis VIII. X. XI. XIV) Chrysippi Antipatri Diogenis mentio docet; neque errabimus si eum in libris quos *περὶ παραδόξων* scripsit illa Stoicorum mirabilia quae dicebantur defendisse credemus. ubi igitur de Hecatonis doctrina nihil nobis traditum est, cum veteribus Stoicis eum consensisse arbitramur.

In virtutibus dividendis Panaetium secutus est, ita tamen ut eius doctrinam aliquantum mutaret et magis congruam sibi que concordem faceret. divisit enim (L. D. VII 90 = Fr. I) in *ἐπιστημονικὰς καὶ θεωρηματικὰς ἀρετὰς*, quibus prudentiam iustitiamque adnumeravit, et *ἀθεωρήτους*, quarum exempla dat valetudinem et robur. priores constare dixit e praecipis (quae graece *θεωρήματα* dicuntur) ita ut quasi scientiae essent, virtutes autem *ἀθεωρήτους* illas consequi atque commitari ut valetudo moderationem consequitur, firmitas structuram fornacis. hae igitur quae a nullis mentis assensionibus atque approbationibus oriuntur (*ὅτι μὴ ἔχουσι συγκαταθέσεις*) etiam in malis gignuntur, quod illae nullo modo possunt.

Huic similem divisionem fecit Panaetius (Fr. 41) Laertio teste: *Παναίτιος μὲν οὖν δύο φησὶν ἀρετὰς, θεωρητικὴν καὶ*

πρακτικήν. quam partitionem haud obscure Cicero expressit de Off. I 5, 15 sq. "sed omne quod est honestum, id quattuor partium oritur ex aliqua. aut enim in perspicientia veri solertiaeque versatur aut in hominum societate tuenda tribuendoque suum cuique et rerum contractarum fide aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore aut in omnium quae fiunt quaeque dicuntur ordine et modo, in quo inest modestia et temperantia. quae quattuor quamquam inter se colligata atque implicata sunt, tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur, velut ex ea parte quae prima descripta est, in qua sapientiam et prudentiam ponimus, inest indagatio atque inventio veri eiusque virtutis hoc munus est proprium. 16. ut enim quisque maxime perspicit quid in re quaque verissimum sit, quique acutissime et celerrime potest et videre et explicare rationem, is prudentissimus et sapientissimus rite haberi solet. quo circa huic quasi materia quam tractet et in qua versetur subiecta est veritas. 17. reliquis autem tribus virtutibus necessitates propositae sunt ad eas res parandas tuendasque quibus actio vitae continetur, ut et societas hominum coniunctioque servetur et animi excellentia magnitudoque cum in augendis opibus utilitatibusque et sibi et suis comparandis, tum multo magis in his ipsis despiciendis eluceat". (cf. ib. I 6, 19.)

Primo adspectu haec eadem atque Hecatonis divisio esse videtur. si autem accuratius rem inspexerimus interesse aliquantum inter eas videbimus. Panaetius enim ap. Cic. l. a. ad actionem pertinere dicit tres virtutes δικαιοσύνην ἀνδρείαν σωφροσύνην; virtutem theoreticam eam partem statuit, in qua sapientiam et prudentiam ponimus. Hecato (Fr. I) etiam iustitiam et moderationem theoreticas praebet virtutes (ἐπισημονικὰς μὲν εἶναι καὶ θεωρηματικὰς τὰς ἔχούσας τὴν κύστασιν ἐκ θεωρημάτων, ὡς φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην . . . τῇ σωφροσύνῃ θεωρηματικῇ ὑπαρχούσῃ κτλ.) virtutum ἀθεωρήτων exempla valetudinem roburque dat, quibus Panaetius virtutis nomen omnino non tribuit. trium earum quas practicas praebet virtutes Panaetius una tantum inter ἀθεωρήτους Hecatonis invenitur fortitudo (ἀνδρεία Fr. I. s. fin.).

Hoc igitur interest inter Hecatonis et Panaetii virtutum partitionem ut quas hic πρακτικὰς dixerat, virtutes plures sint

quam illius ἀθεώρητοι, Hecatōnis θεωρηματικὰ ἄρετὰi praeter sapientiam prudentiamque, quae solae θεωρητικὴν ἀρετὴν efficiebant secundum Panaetium, ceteras complectantur quae e praeceptis constant (τὰς ἐχούσας τὴν κύστασιν ἐκ θεωρημάτων Fr. I). Panaetius virtutem divisit in (1) ἀρετὴν θεωρητικὴν, qua continentur σοφία atque φρόνησις¹, et (2) ἀρετὴν πρακτικὴν, cuius partes tres sunt δικαιοσύνη ἀνδρεία σωφροσύνη. Hecato ita initium fecit ut virtutem perfectionem quamdam diceret (Laet. D. VII 90 = Fr. I), deinde humanam virtutem in θεωρηματικὰς et ἀθεωρήτους divideret, quarum has etiam feris et (quadam ex parte) statuis inesse posse illas sine mente humana non esse.

Atque eo a doctore suo Hecato dissensisse traditur quod hic virtutem ad beate vivendum sufficere docuerit, Panaetius negaverit (Laert. D. VII 127 = Hecat. Fr. V. ib. 128 =

¹ Panaetianae doctrinae hoc peculiare est quod arctius coniunctas sapientiam atque prudentiam a ceteris virtutibus seiunxit, alii autem philosophi φρόνησιν activam σοφίαν contemplativam esse malunt. cuius exemplum praebet Aristonis quae traditur doctrina, Galen. de Plac. Hipp. et Plat. VII p. 595 sq. νομίμας γοῦν ὁ Ἄριστων μίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν ἢ λογιζόμεθα καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἕθετο μίαν, ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ὅταν μὲν οὖν αἰρεῖσθαι τε δέη τὰγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακὰ, τὴν ἐπιστήμην τήνδε καλεῖ σωφροσύνη· ὅταν δὲ πράττειν μὲν τὰγαθὰ μὴ πράττειν δὲ τὰ κακὰ, φρόνησιν· ἀνδρείαν δὲ ὅταν τὰ μὲν θαρρή, τὰ δὲ φεύγη· ὅταν δὲ τὸ κατὰ ἀξίαν ἐκάστῳ νέμη, δικαιοσύνην· ἐνὶ δὲ λόγῳ γινώσκουσα μὲν ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ πράττειν τὰγαθὰ τε καὶ κακὰ σοφία τέ ἐστι καὶ ἐπιστήμη, πρὸς δὲ τὰς πράξεις ἀφικνουμένη τὰς κατὰ τὸν βίον ὀνόματα πλείω λαμβάνει τὰ προειρημένα, φρόνησις τε καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καλουμένη. cf. Plutarchi Peripateticum auctorem secuti (Zeller Phil. d. Gr. III 2, p. 185 ed. III) verba de Virt. Mor. V. quibuscum consentit Posidonius Ciceronis auctor de Off. I 43, 153: "princepsque omnium virtutum est illa sapientia quam σοφίαν Graeci vocant; prudentiam enim quam Graeci φρόνησιν dicunt aliam quandam intellegimus; quae est rerum expendarum fugiendarumque scientia. illa autem sapientia quam principem dixi rerum est divinarum atque humanarum scientia". (cf. Seneca Ep. XIV 1 (89), 5.) Posidonii prudentiae definitio cum Hecatōnis verbis Fr. III Laert. D. VII 126 bene quadrat. (cf. Stob. Ecl. II p. 59, 4 W et prudentiae definitiones quas congressit C. Schuchardt, Andronici Rhodii qui fertur libelli περὶ παθῶν pars altera p. 64 sq. Darmstad. 1883).

Panaet. Fr. 40). Posidonius etiam divitias atque valetudinem in bonis esse dixit (Laert. D. VII 103), Hecato unum honestum bonum statuit (Laert. D. VII 101 = Fr. VI) neque voluptatem ipsam boni nomine dignam censuit (Laert. D. VII 103 = Fr. VII). tamen quantum re vera a Panaetio disenserit non tam apertum est. Panaetius enim si virtutem ad vitam beatam sufficere negavit, unum honestum summum bonum statuere, nisi sibi ipse pugnare volebat, non poterat. legimus autem Cic. de Off. III 3, 12: "quod si is esset Panaetius, qui virtutem propterea colendam diceret quod ea efficiens utilitatis esset, ut ii qui res expetendas vel voluptate vel indolentia metiuntur, liceret ei dicere utilitatem aliquando cum honestate pugnare; sed cum sit is, qui id solum bonum iudicet quod honestum sit; quae autem huic repugnent specie quadam utilitatis, eorum neque accessione meliorem vitam fieri nec decessione peiorem; non videtur debuisse eiusmodi deliberationem introducere, in qua quod utile videretur cum eo quod honestum esset, compararetur". si recte Panaetii sententiam tradidit Tullius vix credere possumus eum virtutem negasse ad vitam beatam sufficere. "si unum bonum est quod honestum, omnes concedunt ad beate vivendum sufficere virtutem: e contrario non remittetur si beatum sola virtus facit, unum bonum esse quod honestum est". haec Senecae (Ep. XII 3 (85), 17) verba satis aperte declarant quam arcte inter se cohaerere duxerint bonum et vitam beatam. qua propter credi nequit Panaetium ita secum pugnasse ut honestum unum bonum, virtutem ad beate vivendum non sufficientem posuerit; sed ille, qui Stoicorum "tristitiam atque asperitatem fugiens nec acerbitatem sententiarum nec disserendi spinas probavit, fuitque in altero genere mitior in altero illustrior" (Cic. de Finn. IV 28, 79), Stoica verba quaedam (ut προηγμένα cf. Hirzel, Unters. II 418 sq.) abiecturus fuit, atque divitias valetudinem cetera eius modi ἀγαθὰ fortasse dicturus, ita tamen ut ea aliquo modo ab uno bono quod proprie vereque dicitur, — hoc autem honestum statuit, — diserte secerneret. similiter virtutem commodis carentem non ad beate vivendum plane insufficientem dicturus fuit sed ad perfecte beatissimeque vivendum. si ita verbis Stoicorum propriis fugiendis doctrinaque mitiganda sibi ipse contra di-

cere visus est, non est cur miremur, quoniam aliter ab aliis intellegi poterat. haec si recte diximus, Panaetius hac in re doctrinam Stoicorum vix mutasse videtur, eo autem quod verbis apud Stoicos solos usitatis non usus sit, quod cum admiratione Platonis Aristotelis ceterorum veterum quae eius propria erat cohaeret, novam doctrinae formam dedisse. Hecato autem Stoicorum libros studiosius legisse videtur, unde necessario evenit ut eorum doctrinam etiam eorum verbis usus exprimeret, neque in definitione summi boni neque in iis quae de virtutis sufficientia docuit ab iis discederet.

Libris quos de officiis scripsit multas inseruit Hecato quaestiones de agendi ratione si utilitas honestati repugnare videretur (Cic. de Off. III 23, 89 = Fr. X. cf. Fr. VIII), neque minus tribuit utilitati quam honestati auctoritatis. tamen ideo totam eius officiorum doctrinam sordidam esse (ut videtur Hirzelio Unters. II 600 sqq.) credere non debemus, male enim id ei conveniret qui honestum unum bonum et virtutem ad vitam beatam sufficientem ostendit. dixisse traditur (Cic. de Off. III 15, 63 = Fr. IX) sapientis esse nihil contra mores leges instituta facientem habere rationem rei familiaris; singulorum enim facultates et copias divitias esse civitatis. itaque non tam sua quemque quam civitatis causa rei familiari operam dare iussit¹. atque si dubitavit an in maxima annonae caritate sapientis et viri boni esset familiam non alere (Cic. de Off. III 23, 80 = Fr. X) *civitalis* utilitatem eum respexisse credendum est cuius magis interest virum bonum quam eius familiam servari. itaque si duo in mari nantes sint naufragi alterum alteri tabulam cedere iubet sed ei cuius magis intersit *vel sua vel rei publicae causa* vivere. neque alienum ab ea sententia est quod bonum virum iubet si pater patriam prodere conetur patriae salutem antepone saluti patris.

¹ huc spectare videtur quod quaerit Hecato Fr. X. si in mari iactura facienda sit, equine pretiosi iacturam faciat (sc. vir bonus) an servuli vilis. etiam si servum vilem non valere *δοῦλον φαῦλον* summus sed parvi pretii, servandae sunt bono viro opes suae ut rem publicam iuvenet. hoc dubitationis causam praebet si rei publicae utilitas cum humanitate pugnare videtur. sed probabilius est has quaestiones non tam doctrinae causa quam ad elegantiam et vim dialecticam ostendendam ab Hecatone libris insertas esse.

Praeter ea quae nomine adscripto tradita sunt Hecatonis fragmenta multae eius sententiae in Senecae de Beneficiis libris servatae esse videntur. omnino enim ita de Hecatonem Seneca loquitur ut appareat eum illius libros libenter legisse (Ep. I 5,7: sed ut huius quoque diei lucellum tecum communicem apud Hecatonem nostrum inveni etc. Ep. I 6, 7: Interim quoniam diurnam tibi mercedulam debeo, quid me hodie apud Hecatonem delectaverit dicam), neque ullum alium auctorem his in libris totiens laudat. toti autem quattuor primi libri ita inter se cohaerent; ut unum quendam auctorem maxima ex parte a Seneca adhibitum esse facile credamus, quod si recte facimus, Hecatonem illum fuisse statuamus necesse est. hanc nostram opinionem argumentis non eis quidem plane certis tamen probabilibus confirmare conabimur.

Libri primi magnam partem Hecatonis esse facile apparet si observaveris quomodo introducantur quae cap. III (Fr. XI) de Gratiis disseruntur. haec enim certe Hecatonis sunt (cf. cap. 3, 9. nam praeter ista quae Hecaton transcribit etc.). hausta autem sunt eodem ex fonte unde quae iis antecedunt, quod e Senecae verbis apparet cap. III, 1: "beneficiis tuis illum cinge. quorum quae vis quaeve proprietas sit dicam, si prius illa quae ad rem non pertinent transsilire mihi permiseris: quare tres Gratiae et quare sorores sint etc." quae de Gratiis quaeruntur ad rem pertinere Seneca negat; omittere non vult. hoc cur fiat intellegas si sumas Senecam Hecatonis librum compilantem etiam quae sibi minus apta viderentur non omisisse; quod si alius quis ei auctor fuisset ad ea scribenda quae ante quaestionem de Gratiis factam leguntur, cur ex Hecatonis libro haec tantum exscriberet quae ipso teste ad rem non pertinent? apparet Senecam e Chrysippi libro de Gratiis¹ plura legisse quam quae Hecato transscripserat, et recte monet Hirzel (Unters. II 609.) quae cap. IV adversus Chrysippum leguntur Senecae ipsius esse²,

¹ *κάν τῷ περ(1) χαρίτων* Philodem. de piet. col. XIV 5 = Gercke, Chrysippea Fr. X.

² etiam quod Cap. III legitur iudicium de Chrysippi libro Senecae potius quam Hecatonis est.

tamen cum capituli V primis verbis: "sed quemadmodum supervacua transcurram ita necesse est hoc primum nobis esse dicendum, quid accepto beneficio debeamus", aperte ad capituli III 1 verba revertatur, nemo, spero, est quin credat haec quoque Hecatonis esse.

Atque in libro II plura Hecatonis sunt quam quibus eius nomen tamquam sigillum impressum est. XVIII 2 Hecatonis nomen legitur regulam difficilem esse dicentis quae officia ea quae ex duobus constant regantur, neque ab his verbis separari possunt quae secuntur "omne enim honestum in arduo est, etiam quod vicinum honesto est; non enim tantum fieri debet sed ratione fieri. hac duce per totam vitam eundem est"¹. deinde sibi optime cohaerens pergit oratio usque ad cap. XIX. quae cap. XIX XX leguntur a Romano scripta esse videntur nullo Graeco auctore adhibito. quae deinde cap. XXI secuntur et ipsa Hecatonis sunt. cur enim (21, 4) de inepto et frivolo Arcesilai exemplo ab Hecatore posito disserit Seneca nisi quia de ceteris cum Hecatore consensit²? sed si cap. XXI 1—3 Hecatonis sunt, capp. XIX. XX a Seneca ipso inserta, luce clarius est cetera quae XVIII 1—XX 4 leguntur Hecatori vindicanda esse.

Iam Zeller (Phil. d. Gr. III 1 p. 300. 2. ed. III) vidit quae lib. III 18—28 de beneficiis a servis acceptis leguntur, tota (exemplis quae 23—27 dantur exceptis) Hecatonis esse. eo probabilis est Hecatonem beneficium a servis accipi posse credidisse, quod Panaetius eius doctor officia in servos servanda esse docuit; cuius sententiam Cicero de Off. I 13, 41 tradit: "meminerimus autem etiam adversus infimos iustitiam esse servandam. est autem infima condicio et fortuna servorum, quibus non male praecipunt qui ita iubent uti ut mercenariis, operam exigendam, iusta praebenda". quibus verbis Chrysippum significari docet Sen. Ben. III 22, 1. hanc sententiam si altera ex parte inspexerimus, videbimus beneficium a servis dominis praestari posse. "inter se contraria

¹ cf. IV 32, 2 "quoniam in arduo est veri exploratio, sed ea ire qua ducit veri similitudo. omne hac via procedit officium. . . . sequimur qua ratio, non qua veritas trahit".

² Id quoque quod XXI 3 regis mentio fit Graecum auctorem sapit.

sunt beneficium et iniuria; potest dare beneficium domino si a domino iniuriam accipere”¹. itaque quae apud Senecam leguntur bene quadrant cum Panaetii doctrina. e Panaetii libro aliquo ea sumpta esse vix credibile est; si enim haec Seneca e Panaetio exscripsisset quibus de beneficio a servis dato quaerit, scribere non potuisset (XVIII 1.) “quamquam quaeritur a quibusdam *sicut ab Hecatone* an beneficium dare servus domino possit”, nam Hecatoni in Panaetii libris mentionem factam esse probabile non est.

Libro IV Hecatoni nomen non legitur, tamen facile credemus etiam in hoc libro scribendo Senecam Hecatone auctore usum esse; nullae enim sententiae in libro insunt quae cum iis quas Hecatoni esse constat pugnent, nec desunt indicia aliquem de Panaetii schola adhibitum esse; quorum exempla Sen. Ben. IV 18 sqq. cum Cic. de Off. I 4, 11 sq. et Sen. Ben. IV 34 sqq. cum Cic. de Off. III 24, 92 sqq. conferantur².

Sententiae quas Sen. Ben. II 15, 3 legimus cum iis quas (Panaetii) Cic. de Off. I 14 invenimus optime consentire videntur.

Seneca: Respiciendae sunt cuique facultates suae viresque ne aut plus praestemus quam possumus aut minus. aestimanda est eius persona cui damus; quaedam enim minora sunt quam ut exire a magnis viris debeant, quaedam accipiente maiora sunt. utriusque itaque personam confer et ipsum inter illas quod donabis examina, num quid aut danti grave sit aut parum, num quid rursus qui accepturus est aut fastidiat aut non capiat.

Cicero: Alter locus erat cautionis ne benignitas maior esset quam facultates, quod qui benigniores volunt esse quam res patitur primum in eo peccant quod iniuriosi sunt in proximos; quas enim copias his et suppeditari aequius est et relinqui, eas transferunt ad alienos . . . 45 tertium est propositum ut in beneficentia dilectus esset dignitatis etc.

¹ Sen. Ben. III 22, 3, cf. IV 15, 1: numquid dubium est, quin contraria sit beneficio iniuria?

² Cic. de Off. III 24, 92 sqq. Hecatoni adscribere vult Hirzel (Un-

At Cicero (Panaetius) facultates respiciendas esse dicit ne plus praestantes quam possimus in proximos iniuriosissimi. Seneca (Hecato) hunc locum non tangit. nostram personam atque illius cui dare volumus aestimandam esse docet ut utrique tribuamus quod ei conveniat. simili modo non semel res aestimari iubet atque ita agi ut utrique quam maximum commodum sit. cuius rationis exemplum datur II 17, 2: "adspicienda ergo non minus sua cuique persona est quam eius de quo iuvando quis cogitat. volo Chrysippi nostri uti similitudine de pilae lusu; quam cadere non est dubium aut mittentis vitio aut excipientis". etiam in iis quae IV 34, sqq. de promissis interdum non faciendis leguntur similia aliqua insunt, ut IV 36, 2: "est aliquid, in eo quod promiseris perseverare. est rursus multum in eo, ne indigno beneficium des. hoc tamen quantum est? si leve coniveamus. si vero magno mihi aut detrimento aut rubori futurum, malo semel excusare, quare negaverim, quam semper, quare dederim"¹. et 39, 3: "ad cenam quia promisi ibo etiam si frigus erit; non quidem si nives cadunt. surgam ad sponsalia quia promisi, quamvis non concoxerim; sed non si febricitavero. sponsum descendam quia promisi; sed non si spondere me incertum iubebis, si fisco obligabis". quibus comparandum est Hecatonis Fr. X: "quid si una tabula sit, duo naufragi? sibine uterque rapiat, an alter cedat alteri? cedat vero, sed ei cuius magis intersit vel sua vel rei publicae causa vivere". hic eodem modo rem in utramque partem aestimatam invenimus atque apud Senecam.

Liber V his verbis incipit: "in prioribus libris videbar consummasse propositum cum tractassem quem ad modum dandum esset beneficium, quem ad modum accipiendum. hi enim sunt huius officii fines: quicquid ultra moror, non servio materiae sed indulgeo, quae quo ducit sequenda est, non quo invitat". nescio an his verbis indicium detur novum adhiberi auctorem. ne semel quidem hoc in libro Hecatonis nomen legitur, neque ulla ei inest sententia quae tuto Hecatonem ad-

ters. II 726). sed Hirzel maximam huius libri partem Hecatonem adscribit.

¹ cf. Cic. de Off. III 24, 92 sqq.

scribi possit. accedit quod in hoc libro semel (14, 1) in sexto bis (11, 1 et 12, 2) citatur Cleanthes, ne semel quidem in libris prioribus. haec tamen fortuita esse possunt, neque quidquam in libris V et VI inest quod cum Hecatonis doctrina pugnet. quod VI 37, 1 Hecato de Callistrato in exilium eunte narratiunculam tradidisse dicitur nihil per se gravitatis habet, sed cum viderimus in prioribus libris Hecatonem auctorem fuisse, ex hoc loco fortasse colligere debemus etiam in sexto libro scribendo Senecam illius libros excerptisse.

Septimo libro Demetrium Cynicum magis quam Hecatonem secutus esse Seneca videtur. ipse initio hunc librum quasi appendicem esse dicit, — “reliqua hic liber cogit et exhausta materia circumspicio non quid dicam sed quid non dixerim”, — neque ita sibi liber cohaeret ut unum aliquem auctorem adhibitum esse credamus. immo probabile est Senecam re vera circumspexisse quid non dixisset atque sententias suas aliorumque ad rem pertinentes composuisse.

Itaque in libris I—IV Hecatonem maxima ex parte habebimus auctorem, fortasse etiam in libris V et VI. de libri VII auctore seu auctoribus nihil certi statuere possumus.

De Hecatonis de beneficiis libris nihil traditur, de officiis autem eum scripsisse cum satis constet, probabilis est Zelleri (Phil. d. Gr. III 1, p. 569, ed. III. cf. Hirzel, Unters. II p. 608, 1.) coniectura his ex libris quae apud Senecam leguntur hausta esse.

Inter Hecatonis fragmenta ea recepi (Fr. IV) quae apud Stobaeum (Ecl. II 110. T. II p. 62, 15 sqq. W.) leguntur similitudine loci cum Fr. III commotus nec non argumentis quae ab Hirzelio (Unters. II p. 472—513) prolata sunt. sed ea argumenta totum inde a II 104, p. 60, 9 W. usque ad II 114, p. 64, 12 W. locum Hecatonem adscribendum esse, quod Hirzel vult, mihi non persuadent; tota enim ad posteriorem partem (p. 62, 15—64, 12 W.) pertinent¹).

¹ gaudeo quod in hac mihi opinione convenit cum Carolo Schuchhardt (Andronici Rhodii qui fertur libelli περί παθῶν pars altera de virtt. et vitt. p. 62. Darmstadiæ 1883). Suidam ea quae s. v. ἀπερή praebebat e Laertio Diogene exscripsisse satis notum est. eum non attuli nisi in apparatu critico ad fragmenta e L. D. sumpta.

E Chriis Hecatonis multa apud Laertium Senecam alios servata esse multi viri docti animadverterunt. immo fieri potest ut omnes fere quae apud Laertium de moribus et dictis philosophorum, praecipue Stoicorum, leguntur narratiunculae eo e fonte haustae sint (cf. U. de Wilamowitz-Moellendorf, *Antigonos von Karystos* p. 105 sqq.). sed non unus Hecato chrias collegit, neque magni momenti est ex illius aliusne cuiusdam libris narratiunculae istae haustae sint; itaque quae nomine apposito servantur admisi, quae sine nomine traditae sunt, quamquam mihi persuasum est multas Hecatonis esse, omnes omisi. quae in fragmentis "e libris incertis" posui, omnia hausta esse possunt e Chriis. ita quae Hecatonis verba (Fr. XXVI) Seneca Ep. I 6, 7 tradit cum his quae apud Laertium VI 6 Antistheni tribuuntur: ἐρωτηθεὶς τί αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ δύνασθαι ἑαυτῷ ὁμιλεῖν magnam similitudinem praebent. haec si in Chriis Hecatonis legerat Seneca, facile fieri potuit ut Hecatoni non Antistheni tribueret.

NOTARUM INDEX.

In Fragmentis e Ciceronis libris sumptis.

Acad. Prior.

A = cod. Leidensis Vossianus 84.
 B = cod. Leidensis Vossianus 86.
 E = cod. Erlangensis 38 (847).
 G = cod. Gudianus secundus.

De Divinatione.

A = Leidensis Vossianus 84.
 B = Leidensis Vossianus 86.
 H = Leidensis Heinsianus 118.
 V = Vindobonensis 189.
 C = Codd. ABHV. O = Ed. Orelli.

Tusculan. Disp.

G = Gudianus n. 294.
 R = Regius Parisiensis n. 6332.
 B = Bruxellensis n. 5351 et 5352.

De Finibus.

A = cod. Palatinus (Vaticanus) 1513.
 B = cod. Palatinus (Vaticanus) 1525.
 E = cod. Erlangensis 38.
 G = cod. Glogavensis (Vratislav.)
 IV. F. 180.

De Officiis.

A = Ambrosianus C. 29.
 B = Bambergensis M. V. 1.
 H = Herbipolitanus Mp. f. 1.
 abc = Bernensis 514, 391, 104.
 p = Palatinus 1531.

De Natura Deorum.

C = Leidensis 118.
 V = Vindobonensis 189.

In Fragmentis e Seneca de Beneficiis libris sumptis

N = cod. Nazarianus.

In Fragmentis e Stobaei Eclogis sumptis.

F = cod. Farnesinus (Mus. Borbon. III. D. 15 in Cyrilli Catalogo n. 299).
 P = cod. Parisinus n. 2129.

In Fragmentis e Laertii Diogenis libris sumptis.

B = Borbonicus Neapolitanus 253 Saec. XII.
 F = Laurentianus plutei LXIX cod. 13 Saec. XII.
 H = Laurentianus plutei LXIX cod. 35.
 f = Ed. Frobeniana Basil. 1533.
 a = Ed. Aldobrandiniana Romae 1594.

Ut codicum BFH collationes inspexerim Useneri beneficentia
 factum est.

PANAETII FRAGMENTA.

ΤΕΠΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ.

(cf. Praef. p. 2—7. v. Lynden p. 79—114.)

1. [Cic. de Off. I, 3, 9.] Triplex igitur est, ut Panaetio videtur, consilii capiendi deliberatio. nam, honestumne factu sit an turpe dubitant, id quod in deliberationem cadit, in quo considerando saepe animi in contrarias sententias distrahuntur, tum aut anquirunt aut consultant ad vitae commo-
5 ditatem iucunditatemque, ad facultates rerum atque copias, ad opes, ad potentiam, quibus et se possint iuvare et suos, conducat id necne de quo deliberant. quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit. tertium dubitandi genus est, cum pugnare videtur cum honesto id quod videtur esse
10 utile. cum enim utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit ut distrahatur in deliberando animus adferatque ancipitem curam cogitandi. (cf. v. L. 103 sq.)

2. [Cic. de Off. III, 2, 7.] Panaetius igitur, qui sine controversia de officiis accuratissime disputavit quemque nos correctione quadam adhibita potissimum secuti sumus, tribus generibus propositis, in quibus deliberare homines et consultare de officio solerent, uno cum dubitarent, honestumne id
5 esset de quo ageretur, an turpe, altero, utilene esset an inutile, tertio, si id quod speciem haberet honesti pugnaret cum eo quod utile videretur quo modo ea discerni oporteret, de duobus generibus primis tribus libris explicavit, de tertio autem genere deinceps se scripsit dicturum nec exsolvit id
10 quod promiserat. (cf. III, 2, 9. III, 3, 11. v. L. 80. 102. 109 sq.)

3. [Cic. Ep. ad Att. XVI, 11.] Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος quatenus Panaetius absolvi duobus: illius tres sunt. sed cum initio divisisset ita: tria genera exquirendi officii esse; unum, cum deliberemus honestum an turpe sit; alterum, utile an inutile; tertium cum haec inter se pugnare videantur quomodo iudi-
5 candum sit, — qualis causa Reguli; redire honestum, manere

utile, — de duobus primis praeclare disseruit; de tertio pollicetur se deinceps; sed nihil scripsit. (cf. v. L. 79).

4. [Cic. de Off. III, 4, 18.] Itaque existimo Panaetium cum dixerit homines solere in hac comparatione (sc. utilis et honesti) dubitare, hoc ipsum sensisse quod dixerit, solere modo non oportere (cf. v. L. 110).

5. [Cic. de Off. III, 7, 34.] Ac primum in hoc Panaetius defendendus est, quod non utilia cum honestis pugnare aliquando posse dixerit, — neque enim ei fas erat, — sed ea quae viderentur utilia. nihil vero utile quod non
 5 idem honestum, nihil honestum quod non idem utile sit, saepe testatur negatque ullam pestem maiorem in vitam hominum invasisse quam eorum opinionem qui ista distraxerint. itaque non ut aliquando anteponeamus utilia honestis, sed ut ea sine errore diiudicemus si quando incidissent, induxit eam
 10 quae videretur esse, non quae esset, repugnantiam (cf. v. L. 104. 110. Cic. de Off. III, 3, 12. praef. p. 22).

6. [Cic. de Off. I, 26, 90.] Panaetius quidem Africanum auditorem et familiarem suum solitum ait dicere, ut equos propter crebras contentiones proeliorum ferocitate exsultantes domitoribus tradere soleant, ut iis facilioribus possint uti: sic
 5 homines, secundis rebus ecfrenatos sibi praeidentes tamquam in gyrum rationis et doctrinae duci oportere, ut perspicerent rerum humanarum inbecillitatem varietatemque fortunae (cf. v. L. 105).

(4 ut iis cum Baitero scripsi. ut his codd. — 5 ecfrenatos H effrenatos ABac et frenatos b.)

7. [Cic. de Off. II, 5, 16.] Quis est enim cui non perspicua sint illa, quae pluribus verbis a Panaetio commemorantur, neminem neque ducem belli nec principem domi magnas res et salutares sine hominum studiis gerere potuisse?
 5 commemoratur ab eo Themistocles, Pericles, Cyrus, Agesilaus, Alexander, quos negat sine adiumentis hominum tantas res efficere potuisse. utitur in re non dubia testibus non necessariis (cf. v. L. 106).

(3 belli cp bello BHab.)

8. [Gellius N. A. XIII, 28.] Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclitis libris quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere aemulatus est. ibi scriptum est, cum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maxime quod esse haerereque in animo 5 debet. id autem est ad hanc fere sententiam: 'vita' inquit 'hominum qui aetatem in medio rerum agunt ac sibi suisque esse usui volunt, negotia periculaque ex improviso adsidua et prope cotidiana fert. ad ea cavenda atque declinanda perinde esse oportet animo prompto semper atque intento, 10 ut sunt athletarum qui pancratiastae vocantur. nam sicut illi ad certandum vocati proiectis alte brachiis consistunt caputque et os suum manibus oppositis quasi vallo praemuniunt, membraque eorum omnia, prius quam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt aut ad faciendos parata; ita 15 animus atque mens viri prudentis adversus vim et petulantias iniuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, esse debet erecta, ardua, saepta solide, expedita, iam sollicitis numquam conivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunae verbera contraque insidias 20 iniquorum, quasi brachia et manus, protendens, ne qua in re adversa et repentina incursio inparatis inprotectisque nobis oboriatur (cf. v. L. 100. 112 sq.).

(11 *pancratiastae* edd. codicum lectionem *pancratiastae* defendit Gronovius. — 22 et *repentina* Gronov. et in *repentina* codd.)

9. [Cic. de Off. II, 14, 51.] Iudicis est, semper in causis verum sequi; patroni, non numquam veri simile, etiam si minus sit verum, defendere: quod scribere, praesertim cum de philosophia scriberem, non auderem, nisi idem placeret gravissimo Stoicorum Panaetio (cf. v. L. 108). 5

(2 *vera sequi* H.)

10. [Cic. de Off. II, 17, 60.] Theatra, porticus, nova templa verecundius reprehendo propter Pompeium: sed doctissimi non probant, ut et hic ipse Panaetius quem multum in his libris secutus sum, non interpretatus, et Phalereus Demetrius, qui Periclem, principem Graeciae, vituperat quod 5 tantam pecuniam in praeclara illa propylaea coniecirit (cf. v. L. 109).

11. [Cic. de Off. II, 22, 76.] Laudat Africanum Panaetius quod fuerit abstinens (cf. v. L. 109).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ.

12. [Laert. Diog. II, 87.] Ἡδονὴν μὲν τοι τὴν τοῦ σώματος, ἣν καὶ τέλος εἶναι, καθά φησι καὶ Παναίτιος ἐν τῷ περὶ τῶν αἰρέσεων, οὐ τὴν καταστηματικὴν ἡδονὴν τὴν ἐπ' ἀναιρέσει ἀλγηδόνων καὶ οἷον ἀνοχλησίαν, ἣν ὁ Ἐπίκουρος
5 ἀποδέχεται, τέλος εἶναί φησι (sc. Cyrenaici) (cf. v. L. 62. 114).

(3 περὶ τῶν αἰρέσεων om. F.)

ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΜΙΑΣ.

(cf. v. Lynden p. 115.)

13. [Cic. de Finn. IV, 9, 23.] Quid enim interest, divitias opes valetudinem bona dicas, ane praeposita, cum ille, qui ista bona dicit, nihilo plus iis tribuat quam tu qui eadem illa praeposita nominas? itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, Panaetius, cum ad Q. Tuberonem de dolore patiendo scriberet, quod esse caput deberet si probari posset nusquam posuit: non esse malum dolorem; sed quid esset, et quale quantumque in eo inesset alieni, deinde quae ratio esset
10 perferendi: cuius sententia, quoniam Stoicus fuit, condemnata mihi videtur esse immanitas ista verborum.

(2 *bonam dicas* BE. — 3 *his* B. Orelli. — 5 *et Laelii*] *edulii* B. — 6 Q. ante *Tuberonem* om. B. — 7 *possit* B. — 8 *et* om. B.)

14. [Gellius N. A. XII, 5, 10.] Sed haut scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quod pugnat, quod gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere et pugnare? quia enim omnia quae non sunt mala molestia quoque omni
5 non carent, sed sunt pleraque noxa quidem magna et pernicie privata, quia non sunt turpia, contra naturae tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt et infesta per obscuram quandam et necessariam ipsius naturae consequentiam. haec ergo vir sapiens tolerare et cunctari potest, non
10 admittere omnino in sensum sui non potest; ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantum, inquit, sed quorundam etiam

ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti iudicio Panaetii, gravis atque docti viri, inprobata abiectaue est. (cf. v. L. 76).

15. [Cic. Acad. Pr. II, 44, 135.] Legimus omnes Crantoris, veteris Academici, de luctu. est enim non magnus, verum aureolus, et, ut Tuberoni Panaetius praecipit, ad verbum ediscendus libellus (cf. v. L. 117).

16. [Plut. de Cohib. Ira XVI, 463 D.] Δεῖ δὲ, ὡς πού καὶ Παναίτιος ἔφη, χρῆσθαι τῷ Ἀναξαγόρᾳ, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ παιδὸς εἶπεν· ἦδειν ὅτι θνητὸν ἐγέννησα, τοῦτο τοῖς παροξύνουσιν ἕκαστον ἐπιφωνεῖν ἀμαρτήμασιν· ἦδειν ὅτι σοφὸν οὐκ ἐπριάμην δοῦλον, ἦδειν ὅτι ἀπαθῆ τὸν φίλον οὐκ ἐκτησάμην, ἦδειν ὅτι τὴν γυναῖκα γυναῖκα εἶχον (cf. v. L. 115).

16a. [Plut. de Tranq. An. XVI, 474 D.] Ἐξεστι γὰρ τὴν Ἀναξαγόρου διάθεσιν ἀφ' ἧς ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ παιδὸς ἀνεφώνησεν· ἦδειν θνητὸν γεννήσας, μὴ θαυμάζοντας μόνον ἀλλὰ καὶ μιμουμένους ἐπιλέγειν ἕκαστῳ τῶν τυχηρῶν· οἶδα τὸν πλοῦτον ἐφήμερον ἔχων καὶ οὐ βέβαιον· οἶδα τὴν ἀρχὴν ἀφελέσθαι δυναμένους τοὺς δεδωκότας· οἶδα τὴν γυναῖκα χρηστήν, γυναῖκα δ' οὔσαν· καὶ τὸν φίλον ἄνθρωπον ὄντα, φύσει εὐμετάβολον ζῶον, ὡς ὁ Πλάτων εἶπεν (cf. v. L. 115).

(Eadem fere leguntur Consol. ad Apoll. XXXIII, Galen. Plac. Hipp. et Plat. IV 416, ubi Posidonius auctor dicitur, a quo eadem sumpsisse videtur Cicero Tusc. III 14 praeterea ap. Sen. de Tranq. An. XI, ad Polyb. de Consol. XI; haec omnia e Panaetii libro hausta esse probabile non est.)

17. [Laert. Diog. IX, 20.] Φησὶ δὲ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῷ περὶ γήρωσ καὶ Παναίτιος ὁ Στωικὸς ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας ταῖς ἰδίαις χερσὶ θάψαι τοὺς υἱεῖς αὐτὸν (sc. Xenophanem), καθάπερ καὶ Ἀναξαγόραν (cf. v. L. 115).

(καὶ Παναίτιος . . . εὐθυμίας om. F.)

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.

cf. Cic. Ep. ad Att. XIII, 8 Epitomen Caelianorum

velim mihi mittas et a Philoxeno Παναητίου περὶ προνοίας (v. L. 117).

18. [Cic. de Divin. I, 3, 6.] Sed a Stoicis vel princeps eius disciplinae, Posidonii doctor, discipulus Antipatri, degeneravit Panaetius: nec tamen ausus est negare vim esse divinandi, sed dubitare se dixit (cf. v. L. 70. Diels Doxogr. p. 224).

(1, 2 *princeps* cod. Pithoeanus *principe* AB¹HV¹ *principibus* B²V².)

19. [Cic. Acad. Pr. II, 33, 107.] Cum Panaetius, princeps prope, meo quidem iudicio, Stoicorum, ea de re dubitare se dicat quam omnes praeter eum Stoici certissimam putant, vera esse haruspicum *responsa* auspicia oracula somnia vaticinationes, seque ab assensu sustineat; quod is potest facere vel de iis rebus quas illi a quibus ipse didicit certas habuerint, cur id de reliquis rebus facere non possit? (cf. v. L. 71).

(4 *haruspicum* ABEG (sed *ar.* E *aur.* G) *haruspicia* Faber *haruspicinam* Ernesti Orelli *haruspicium* Davisius Hermann. post *haruspicum* intercidisse *responsa* coniecit Ernesti. — 6 *vel* Goerens *ut* BG om. AE sed est in A vox erasa.)

20. [Laert. Diog. VII, 149.] Ὁ μὲν γὰρ Παναητίος ἀνυπόστατον αὐτὴν (sc. τὴν μαντικὴν) φησιν (cf. v. L. 71).
(cf. Fr. 27 quod hic fortasse inserendum est.)

21. [Cic. de Divin. I, 7, 12.] Quare omittat urgere Carneades: quod faciebat etiam Panaetius requirens, Iuppiterne cornicem a laeva corvum ab dextera canere iussisset (cf. v. L. 70).

(3 *ab dextera* A *ab dextra* V *ad extera* B *a sinistra* H.)

22. [Cic. de Divin. II, 42, 87.] Ad Chaldaeorum monstra veniamus, de quibus Eudoxus, Platonis auditor, in astrologia iudicio doctissimorum hominum facile princeps, sic opinatur, id quod scriptum reliquit: Chaldaeis in praedictione et in notatione cuiusque vitae ex natali die minime esse credendum. 88. nominat etiam Panaetius, qui unus e Stoicis

astrologorum praedicta reiecit, Anchialum et Cassandrum, summos astrologos illius aetatis qua erat ipse, cum in ceteris astrologiae partibus excelleret, hoc praedictionis genere non usos. Scylax Halicarnasius, familiaris Panaetii, excellens in 10 astrologia idemque in regenda sua civitate princeps, totum hoc Chaldaicum praedicendi genus repudiavit. 89. sed ut ratione utamur omissis testibus, sic isti disputant qui haec Chaldaeorum natalicia praedicta defendunt. vim quandam esse aiunt signifero in orbe qui Graece ζῳδιακός dicitur 15 talem, ut eius orbis unaquaeque pars alia alio modo moveat inmutetque caelum, perinde ut quaeque stellae in his finitumisque partibus sint quoque tempore, eamque vim varie moveri ab iis sideribus quae vocentur errantia: cum autem in eam ipsam partem orbis venerint in qua sit ortus eius qui na- 20 scatur, aut in eam quae coniunctum aliquid habet aut consentiens, ea triangula illi et quadrata nominant. etenim cum temporum anni tempestatumque caeli conversiones commutationesque tantae fiant accessu stellarum et recessu, cumque ea vi solis efficiantur quae videmus, non veri simile solum 25 sed etiam verum esse censent perinde, utcumque temperatus sit aer, ita pueros orientis animari atque formari, ex eoque ingenia mores animum corpus actionem vitae casus cuiusque eventusque fingi. 43, 90. O delirationem incredibilem! non enim omnis error stultitia dicenda est. quibus etiam Dio- 30 genes Stoicus concedit aliquid, ut praedicere possint dum taxat, quali quisque natura et ad quam quisque maxime rem aptus futurus sit. cetera quae profiteantur negat ullo modo posse sciri; etenim geminorum formas esse similis, vitam atque fortunam plerumque disparem. Procles et Eurysthenes, 35 Lacedaemoniorum reges, gemini fratres fuerunt: at ii nec totidem annos vixerunt; anno enim Procli vita brevior fuit multumque is fratri rerum gestarum gloria praestitit. 91. at ego id ipsum, quod vir optumus Diogenes Chaldaeis quasi quadam praevaricatione concedit, nego posse intellegi. etenim 40 cum, ut ipsi dicunt, ortus nascentium luna moderetur, eaque animadvertant et notent sidera natalicia Chaldaei, quaecumque lunae iuncta videantur, oculorum fallacissimo sensu iudicant ea quae ratione atque animo videre debebant. docet enim ratio mathematicorum quam istis notam esse oportebat, 45

quanta humilitate luna feratur terram paene contingens, quantum absit a proxima Mercuri stella, multo autem longius a Veneris, deinde alio intervallo distet a sole cuius lumine conlustrari putatur; reliqua vero tria intervalla infinita et inmensa, 50 a sole ad Martis, inde ad Iovis, ab eo ad Saturni stellam, inde ad caelum ipsum quod extremum atque ultimum mundi est. 92. quae potest igitur contagio ex infinito paene intervallo pertinere ad lunam vel potius ad terram?

44. Quid? cum dicunt id quod iis dicere necesse est, 55 omnis omnium ortus, quicumque gignantur in omni terra quae incolatur, eosdem esse, eademque omnibus qui eodem statu caeli et stellarum nati sint accidere necesse esse, nonne eius modi sunt ut ne caeli quidem naturam interpretes istos caeli nosse appareat? cum enim illi orbis qui caelum quasi me- 60 dium dividunt et aspectum nostrum definiunt, qui a Graecis ὀρίζοντες nominantur, a nobis finientes rectissime nominari possunt, varietatem maxumam habeant alique in aliis locis sint, necesse est ortus occasusque siderum non fieri eodem tempore apud omnis. 93. quod si eorum vi caelum modo hoc 65 modo illo modo temperatur, qui potest eadem vis esse nascentium, cum caeli tanta sit dissimilitudo? in his locis quae nos incolimus post solstitium Canicula exoritur, et quidem aliquot diebus; at apud Troglodytas, ut scribitur, ante solstitium, ut si iam concedamus aliquid vim caelestem ad eos 70 qui in terra gignantur pertinere, confitendum sit illis eos qui nascantur eodem tempore posse in dissimilis incidere naturas propter caeli dissimilitudinem, quod minime illis placet. volunt enim illi omnis eodem tempore ortos, qui ubique sint nati, eadem condicione nasci.

75 45, 94. Sed quae tanta dementia est ut in maxumis motibus mutationibusque caeli nihil intersit qui ventus, qui imber, quae tempestas ubique sit, quarum rerum in proximis locis tantae dissimilitudines saepe sint, ut alia Tusculi alia Romae eveniat saepe tempestas, — quod qui navigant maxime 80 animadvertunt, cum in flectendis promunturiis ventorum mutationes maxumas saepe sentiunt — : haec igitur cum sit tum serenitas tum perturbatio caeli, estne sanorum hominum hoc ad nascentium ortus pertinere non dicere quod non certe pertinet, illud nescio quid tenue, quod sentiri nullo modo,

intellegi autem vix potest, quae a luna ceterisque sideribus 85
caeli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere?
quid? quod non intellegunt seminum vim, quae ad gignendum
procreandumque plurimum valeat, funditus tolli, mediocris
erroris est? quis enim non videt et formas et mores et ple-
rosque status ac motus effingere a parentibus liberos? quod 90
non contingeret, si haec non vis et natura gignentium effice-
ret sed temperatio lunae caelique moderatio. 95. quid?
quod uno et eodem temporis puncto nati dissimilis et natu-
ras et vitas et casus habent, parumne declarat nihil ad agen-
dam vitam nascendi tempus pertinere? nisi forte putamus 95
neminem eodem tempore ipso et conceptum et natum quo
Africanum. num quis igitur talis fuit?

46, 96. Quid? illudne dubium est, quin multi, cum ita
nati essent ut quaedam contra naturam depravata haberent,
restituerentur et corrigerentur ab natura, cum se ipsa revo- 100
casset, aut arte atque medicina? ut quorum linguae sic in-
haerent ut loqui non possent, eae scalpello resectae libera-
rentur? multi etiam naturae vitium meditatione atque exer-
citatione sustulerunt, ut Demosthenem scribit Phalereus, cum
RHO dicere nequiret exercitatione fecisse ut planissime di- 105
ceret. quod si haec astro ingenerata et tradita essent nulla
res ea mutare posset. quid? dissimilitudo locorum nonne
dissimilis hominum procreationes habet? quas quidem per-
currere oratione facile est, quid inter Indos et Persas, Aethio-
pas et Syros differat corporibus animis, ut incredibilis varietas 110
dissimilitudoque sit. 97. ex quo intellegitur plus terrarum
situs quam lunae tactus ad nascendum valere, nam quod
aiunt quadringenta septuaginta milia annorum in periclitandis
experiundisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios po-
suisse, fallunt. si enim esset factitatum, non esset desitum; 115
neminem autem habemus auctorem, qui id aut fieri dicat aut
factum sciat.

47. Videsne me non ea dicere quae Carneades, sed
ea quae princeps Stoicorum Panaetius dixerit?

(cf. v. L. 70 sq. Schiche, de fontt. libb. Ciceronis de 120
Divin. p. 13, Hartfelder, die Quellen v. Cicero's zwei Büchern
de Divin. p. 20 sqq.)

(2 *venimus* B¹. — 10 *Halicarnasius* AV *alicarnassius* B. — 12 *chaldei cum* BV (sed *cum* in ras. B) *chaldaicum* A sed *aic* in ras. — 15 *zodiacos* BV *zodiacys* A sed *y* in ras. — 17 de his Christ: “fort. *caelum, eamque vim varie moveri ab iis sideribus, quae vocentur errantia, proinde ut quaeque stellae etc.*; cf. Sextum Empiricum adv. astrologos §§ 20 et 30, quamquam omnino minus accurate Cicero Chaldaeorum placita explicuisse videtur”. — 22 *nominant* Marsus *nominent* codd. — 23 *temporum* Hottinger *tempore* codd. — 25 *non videri simile* A. — 27 *orientes* A². — 32 *quali* A *qualis* BV. — 34 *scire* B¹V. — 34 *similes* A². — 41 *cum* Lambinus *cur* codd. — 51 *inde . . at* A¹ *inde at* V¹. — 54 *qui cum* A¹. — *iis* V *hiis* A *is* B. — 61 *orizontes* codd. — *finiendis* AV *finiendes* Erlang. — 65 *vis esse in nascentes* vel *vita esse nascentium* Davisius maluit. — 68 *Troglo-ditas* codd. — 71 *nascantur* Ernesti *nascuntur* cett. — 73 *ortos* del. Marx. — 74 *conditione* codd. et edd. — 78 *sint* BV *sunt* A. — 80 *animadvertant* BV. — *promunturiis* A¹ *promunctoriis* B *promontoriis* A² V (?). — 90 *a* om. B¹. — 93 *dissimiles* A² Orelli. — 94 *declarat* Davisius *deklarant* codd. — 100 *ab* codd. *aut* Davisius. — 101 *aut medicina* V² — *aut quorum* BV. — 102 *eae* Manutius *hae* codd. — 115 *esse desitum* AB. — 116 *qui id aut* A² BV² *quid aut* A¹ V¹ *qui aut* Erlang.)

E LIBRIS INCERTIS.

De Philosophiae Tribus Partibus.

23. [Laert. Diog. VII, 41.] Παναίτιος δὲ καὶ Ποσειδώνιος ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἄρχονται, καθά φησι Φανίας ὁ Ποσειδωνίου γνῶριμος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ποσειδωνείων σχολῶν (cf. v. L. 69).

(cf. Sext. Emp. adv. Math. VII, 20. Ἄλλὰ γὰρ τριμεροῦς οὐσης τῆς φιλοσοφίας οἱ μὲν πρῶτον μέρος τάττουσι τὸ φυσικόν, ἐπεὶ καὶ χρόνῳ μὲν πρεσβυτάτη ἐστὶν ἢ περὶ τὴν φυσικὴν πραγματεία, ὡς καὶ μέχρι νῦν τοὺς πρῶτους φιλοσοφῆσαντας φυσικοὺς καλεῖσθαι, τάξει δὲ, ὅτι πρῶτον ἀρμόττει περὶ τῶν ὄλων διαλαβεῖν καὶ τότε περὶ τῶν ἐπ’ εἶδους καὶ τάνθρωπου κέπτεσθαι.)

Physica.

24. [Laert. Diog. VII, 142.] Παναίτιος δὲ ἄφθαρτον ἀπεφήνατο τὸν κόσμον (cf. v. L. 69).

(δ’ ἄφθαρτον B. — παναίτιος δὲ ἄφθαρτον ἀπεφήνατο ἐν ἄ περὶ προνοίας ὡς ἀπολλόδωρος φησιν ἐν τῇ φυσικῇ καὶ ποσειδώνιος

f. haec lectio inde orta est quod inter ἀπεφήνατο et ἐν ἁ περι προνοίας (Chrysippi) nonnulla exciderant.)

25. [Stob. Ecl. I, 20. t. I, p. 171, W. p. 468 Diels Doxogr.] Παναίτιος πιθανωτέραν εἶναι νομίζει καὶ μάλλον ἀρέσκουσαν αὐτῷ τὴν αἰδιότητα τοῦ κόσμου ἢ τὴν τῶν ὄλων εἰς πῦρ μεταβολήν. (cf. v. L. 69).

(1 εἶναι νομίζει corr. Canter νομίζειν F P ἐμφανίζει Usener. — 2 αὐτῷ Meineke αὐτῷ F P.)

26. [Philo personatus de Incompact. Mundi II, p. 497 Mangey, 298, 11 Bern.] Βοηθὸς γοῦν ὁ Cιδώνιος καὶ Παναίτιος, ἄνδρες ἐν τοῖς στωικοῖς δόγμασιν ἰσχυρότεροι, ἅτε θεόληπτοι, τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας καταλιπόντες πρὸς θειότερον δόγμα τὸ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παντὸς ἡυτομόλησαν (cf. v. L. 68).

(1 βοηθὸς γοῦν ὁ Cιδώνιος καὶ Πάνεπος Med. Ms. Βόηθος γοῦν καὶ Ποσιδώνιος Mangey. cf. Bernays in Commentt acad. Berolin. 1882 p. 72.)

27. [Eriphan. adv. Haer. 1090 D. ed. Pet. t. III. p. 567, 23 Dindorf.] Παναίτιος ὁ Ῥόδιος τὸν κόσμον ἔλεγεν ἀθάνατον καὶ ἀγήρω, καὶ τῆς μαντείας κατ' οὐδὲν ἐπεστρέφετο, καὶ τὰ περὶ θεῶν λεγόμενα ἀνήρει. ἔλεγε γὰρ φλήναφον εἶναι τὸν περὶ θεοῦ λόγον (cf. v. L. 73).

(cf. Diels Doxogr. p. 593, Hirzel Unters. II p. 883, 1. — 2 ἀγήρω Petavius et Scaliger ἀτρήρω codex.)

28. [Arnobius adv. Nat. II, 9. Diels Doxogr. p. 172.] Qui ignem minatur mundo et venerit cum tempus arsurum, non Panaetio Chrysippo Zenoni (sc. credit)?

(de his Diels Doxogr. p. 172 “futilitatem huius eclogae nolo longius persequi”.)

29. [Cic. de Nat. Deorum II, 46, 118.] Sunt autem stellae natura flammeae ex quo eventurum nostri putant id de quo Panaetium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret (cf. v. L. 68).

(2 naturae C omissis tribus quae secuntur verbis. — flamae corr. in flameae V.)

30. [Cic. de Re P. I, 10, 15.] Hic Scipio: quam vellem Panaetium nostrum nobiscum haberemus! qui cum cetera tum haec caelestia vel studiosissime solet quaerere. sed ego, Tubero, — nam tecum aperte quod sentio loquar, — non nimis
 5 adsentior in omni isto genere nostro illi familiari, qui quae vix coniectura qualia sint possumus suspicari, sic adfirmat ut oculis ea cernere videatur aut tractare plane manu.

31. [Sen. Nat. Quaest. VII, 30,2.] Panaetio et his qui videri volunt cometen non esse ordinarium sidus sed falsam sideris faciem, diligenter tractandum est an aequae omnis pars anni edendis cometis satis apta sit, an omnis caeli regio
 5 idonea in qua creentur, an quaecumque ire ibi etiam concipi possint, et cetera, quae universa tolluntur, cum dico illos non fortuitos esse ignes sed intextos mundo, quos non frequenter educit sed in occulto movet (cf. v. L. 72).

32. [Procl. Comment. in Tim. Plat. I, p. 50 B.] Τὴν δὲ εὐκρασίαν τῶν ὠρῶν τὴν τῶν φρονίμων οἰκτικὴν Παναίτιος μὲν καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Πλατωνικῶν ἐπὶ τῶν φαινομένων ἤκουσαν, ὡς τῆς Ἀττικῆς διὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους εὖ
 5 κεκραμέναις ἐπιτηδείως ἐχούσης πρὸς τὴν τῶν φρονίμων ἀνδρῶν ἀπογέννησιν (cf. v. L. 72).

(cf. Cic. de Nat. Deor. II, 6, 17. 16, 42, de Divin. I, 36, 79 extr. de Fato 4, 7, Polyb. IV, 21, 1, et qui planissime hanc Panaetii Posidoniique (Galen. de Plac. Plat. et Hipp. V p. 464) doctrinam exponit Vitruvius VI, 1, 3 sq. 9—12. fons fuit Plat. Timaei p. 24^c. ceterum dixit de hac re Hirzel Unters. II p. 892 sqq. de Panaetii fr. p. 893 sq. adn. 2 ὠρῶν] ὀρῶν Basiliense exemplar.)

33. [Achilles Isagoge in Arat. Phaen. in D. Petavii Uranologio p. 96.] Τινὲς δὲ ὧν ἐστὶ Παναίτιος ὁ Στωικὸς καὶ Εὐδωρὸς ὁ Ἀκαδημαϊκός, οἰκεῖσθαί φασιν τὴν διακεκαυμένην, τῆς κράσεως τοῦ ἀέρος γινομένης ἔκ τε τοῦ σφοδρότερου εἶναι ἐκεῖσε τοὺς ἐτησίαις ἔκ τε τοῦ ἀναπνοῆν τῆς ἐκεῖ
 5 μεγάλης θαλάσσης μίγνυται τὴν ἀναθυμίασιν τῆς ψυχρότητος πρὸς τὴν τῆς θερμότητος κρᾶσιν (cf. v. L. 73).

(β γινομένης codd. γενομένης Petav. — δ τῆς ἐκεῖ v. L.)

De Anima.

34. [Cic. Tusc. I, 18, 42.] Is autem animus, qui, si est horum quattuor generum ex quibus omnia constare dicuntur, ex inflammata anima constat, ut potissimum videri video Panaetio, superiora capessat necesse est.

35. [Nemesius de Nat. Hom. 96. cap. XV.] Παναίτιος δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως μέρος εἶναι βούλεται· λέγων ὀρθότατα· τὸ δὲ σπερματικὸν οὐ τῆς ψυχῆς μέρος ἀλλὰ τῆς φύσεως (cf. excurs. ad hoc fr. et v. L. 69).

36. [Tertullian. de Anima XIV. Diels Doxogr. p. 204.] Dividitur autem (sc. anima) in partes, nunc in duas a Platone nunc in tres a Zenone nunc in quinque ab Aristotele et in sex a Panaetio (cf. v. L. 69 et exc. ad. fr. 35 p. 16).

(2 ab Aristotele inseruit Diels.)

37. [Cic. Tusc. I, 32, 79.] Credamus igitur Panaetio a Platone suo dissentienti? quem enim omnibus locis divinum, quem sapientissimum, quem Homerum philosophorum appellat, huius hanc unam sententiam de immortalitate animorum non probat. vult enim, quod nemo negat, quidquid natum sit interire; nasci autem animos, quod declaret eorum similitudo qui procreantur: quae etiam in ingeniis, non solum in corporibus appareat. alteram autem affert rationem: nihil esse quod doleat, quin id aegrum esse possit; quod autem in morbum cadat, id etiam interiturum; dolere autem animos; ergo etiam interire. haec refelli possunt. sunt enim ignorantis, cum de aeternitate animorum dicatur, de mente dici, quae omni turbido motu semper vacet, non de partibus iis in quibus aegritudines irae libidinesque versentur: quas is contra quem haec dicuntur semotas a mente et disclusas putat (cf. v. L. 60. 70).

(12 dicantur GR. — 13 his GRB. — 15 dicantur GR.)

Ethica.

38. [Clemens Alex. Strom. II, 21. 179, 14 Sylbg. p. 497 Potter.] Πρὸς τούτοις ἔτι Παναίτιος τὸ ζῆν κατὰ τὰς δεδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμὰς τέλος ἀπεφήνατο (v. L. 74).

39. [Sextus Empir. ad. Math. XI, 73. p. 560 Bekker.] Παναίτιος δὲ (sc. φησὶν) ἡδονὴν τινὰ μὲν κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, τινὰ δὲ παρὰ φύσιν (cf. v. L. 76).

40. [Laert. Diog. VII, 128.] Ὁ μὲν τοι Παναίτιος καὶ Ποσειδώνιος οὐκ αὐτάρκη λέγουσι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ χρεῖαν εἶναι φασι καὶ ὑγιείας καὶ ἰσχύος καὶ χορηγίας (cf. v. L. 77).
(2 τὴν ἀρετὴν λέγουσι, ἀλλὰ F.)

41. [Laert. Diog. VII, 92.] Παναίτιος μὲν οὖν δύο φησὶν ἀρετὰς, θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν (cf. v. L. 74).
(cf. Cic. de Off. I, 5, 16 sq. I, 6, 19.)

42. [Stob. Ecl. II, 114. t. II, p. 63 W.] Ὅμοιον γὰρ ἔλεγεν εἶναι ὁ Παναίτιος τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἀρετῶν, ὡς εἰ πολλοῖς τοξόταις εἰς σκοπὸς εἴη κείμενος, ἔχοι δ' οὗτος ἐν αὐτῷ γραμμὰς διαφόρους τοῖς χρώμασιν· εἴθ' ἕκαστος μὲν 5 στοχάζοιτο τοῦ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ, ἤδη δ' ὁ μὲν διὰ τοῦ πατάξαι εἰς τὴν λευκὴν εἰ τύχοι γραμμὴν, ὁ δὲ εἰς τὴν μέλαιναν, ἄλλος <δὲ> διὰ τοῦ εἰς ἄλλο τι χρῶμα γραμμῆς. καθάπερ γὰρ τούτους ὡς μὲν ἀνωτάτω τέλος ποιεῖσθαι τὸ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ, ἤδη δ' ἄλλον κατ' ἄλλον τρόπον προτίθεσθαι τὴν 10 τεύξιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰς ἀρετὰς πάσας ποιεῖσθαι μὲν τέλος τὸ εὐδαιμονεῖν, ὃ ἐστὶ κείμενον ἐν τῷ ζῆν ὁμολογουμένως τῇ φύσει, τούτου δ' ἄλλην κατ' ἄλλον τυγχάνειν (cf. v. L. 74).

(cf. Hecato fr. IV. Eandem similitudinem his de summo bono quaestionibus adhibitam videmus ap. Cic. de Finn. III 6, 22 et Plut. de Comm. Notitiis adv. Stoicos c. 26, p. 1071^c. — 2 ὡσεὶ FP. — 3 ἔχει m1 corr. in ἔχοι P. — 4 αὐτῷ FP corr. Meineke. — γραμμὰς P γραμμεὺς F. — 5 τὸ ὑποτάξαι FP τοῦ πατάξαι Usener. — 7 δὲ post διὰ add. Heeren τὸ FP corr. Usener. — 13 ἄλλαν P ἄλλην F ἄλλον Canter.)

De Re Publica.

43. [Papiro Ercolanese inedito pubblicato da D. Comparetti, 1875. (Rivista di Filologia III) Col. LXII.]

κατω δ
 τὰς ψυ(χ)[άς]. περί δ[ἐ πολι-
 τικῆς εἰς τοῦναντί-
 ον (ἔρ(ῥε(π)[εν] ὡς κα ..
 (ε)νην ἐχού(αις) 5
 α]γγελίαν ἐδ ...
 κα
 τ](ῆ)ν β[α](ς)ιλε[ίαν
 ἄ](τ)οπον (μ ...
 νομίζων.

(4 sqq. "Reliquiae litterarum huc videntur spectare ὡς κα[κῶς ὑποκειμ]ένην ἐχούσαις [τὴν παρα]γγελίαν" Buecheler l. a. p. 108. — cf. praefationis nostrae p. 13 sq. v. L. 84, Cic. de Re P. I, 21, 34 de Legg. III, 6, 14).

Fragmenta Varia.

44. [Plut. Aristid. I.] Παναίτιος μέντοι περὶ τοῦ τρί-
 ποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁμωνυμία διεψευσμένον· ἀπὸ
 γὰρ τῶν Μηδικῶν εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ
 πολέμου δύο μόνους Ἀριστείδας χορηγοὺς ἀναγράφεται νι-
 κῶντας, ὧν οὐδέτερον εἶναι τῷ Λυσιμάχου τὸν αὐτὸν ἀλλὰ 5
 τὸν μὲν Ξενοφίλου πατρὸς τὸν δὲ χρόνῳ πολλῷ νεώτερον,
 ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην ὄντα γραμματι-
 κῆς καὶ προσγεγραμμένος ὁ Ἀρχέστρατος, ὃν ἐν τοῖς Μηδικοῖς
 οὐδεὶς ἐν δε τοῖς Πελοποννησιακοῖς συχνοὶ χορῶν διδάσκαλον
 ἀναγράφουσι. τὸ μὲν οὖν τοῦ Παναϊτίου βέλτιον ἐπισκεπτέον 10
 ὅπως ἔχει (cf. v. L. 62).

45. [Cic. Tusc. IV, 2, 4.] Mihi quidem Appii Caeci
 carmen, quod valde Panaetius laudat epistola quadam quae
 est ad Q. Tiberonem, Pythagoreum videtur (cf. v. L. 116).

(cf. fr. 13 et 15. — 3. *est atque tiberonem* G R B. — *pythagoreorum*
 G R B.)

46. [Plut. Cimon. IV.] Δῆλος δ' ἐστὶ καὶ πρὸς Ἰσοδίκην
 τὴν Εὐρυπτολέμου μὲν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους, κατὰ νό-

μοις δ' αὐτῷ συμβιώσασαν ὁ Κίμων ἐμπαθέστερον διατεθεὶς καὶ δυσφορήσας ἀποθανούσης, εἴ τι δεῖ τεκμαίρεσθαι ταῖς γε-
 5 γραμμέναις ἐπὶ παρηγορίᾳ τοῦ πένθους ἐλεγείαις πρὸς αὐτόν, ὦν Παναίτιος ὁ φιλόσοφος οἶεται ποιητὴν γεγονέναι τὸν φυσικὸν Ἀρχέλαον, οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς χρόνοις εἰκάζων (cf. v. L. 63).

47. [Plut. Aristid. XXVII.] Δημήτριος δ' ὁ Φαληρεὺς καὶ Ἰερώνυμος ὁ Ῥόδιος καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς καὶ Ἀριστοτέλης (εἰ δὴ τὸ περὶ εὐγενείας βιβλίον ἐν τοῖς γη-
 5 Ἀριστείδου Ἐρωτικῶν τῷ σοφῷ συνοικῆσαι γυκαῖκα μὲν ἑτέραν ἔχοντι, ταύτην δ' ἀναλαβόντι χηρεύουσαν διὰ πενίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην. πρὸς μὲν οὖν τούτους ἰκανῶς ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Ἐρωτικῶν ἀντείρηκεν (cf. v. L. 65. 114).

47a. [Athenaeus XIII, p. 556 B.] Ἀντίπε δὲ τοῖς λέγουσι περὶ τῶν Ἐρωτικῶν γυναικῶν Παναίτιος ὁ Ῥόδιος (cf. v. L. 65).

(de hac re cf. I. Luzac Lectiones Atticae de Digamia Socratis, Lugd. Bat. 1809.)

48. [Schol. in Aristoph. Ran. 1491.] Χάριεν οὖν: ὅτι νῦν τὴν πρὸς Ἐρωτικὴν ἑταιρίαν δηλοῖ. Παναίτιος δὲ ὅλα ταῦτα περὶ ἑτέρου Ἐρωτικῶν φησὶ λέγεσθαι τῶν περὶ κη-
 νὰς φλυάρων ὡς Εὐριπίδης (cf. v. L. 66).

49. [Laert. Diog. II, 64.] Πάντων μέντοι τῶν Ἐρωτικῶν διαλόγων Παναίτιος ἀληθεῖς εἶναι δοκεῖ τοῦς Πλάτωνος Ξενοφῶντος Ἀντισθένης Ἀισχίνου· διστάζει δὲ περὶ τῶν Φαίδωνος καὶ Εὐκλείδου. τοὺς δὲ ἄλλους ἀναιρεῖ πάντας (cf. v. L. 63).

(de Anth. Pal. IX 358 et aliis locis ubi Panaetius Phaedonem dialogum Platonicum re vera Platonis esse negasse traditur, — quod e nostro loco similive male intellecto evenisse videtur, — cf. Zeller, Comment. philol. in hon. Mommseni 1877 p. 407 sqq. Nietzsche Mus. Rh. XXIV p. 181 sqq.)

50. [Laert. Diog. III, 37.] Εὐφορίων δὲ καὶ Παναίτιος εἰρήκασι πολλάκις ἑστραμμένην εὐρήσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας (sc. Platonis) (cf. v. L. 66).

51. [Laert. Diog. II, 85.] Κατὰ δὲ **Ἐπιπύωνα** ἐν δευτέρῳ καὶ **Παναίτιον**, ἔστιν αὐτῷ (sc. Aristippro) συγγράμματα τάδε· περὶ παιδείας, περὶ ἀρετῆς, προτρεπτικὸς, Ἀταβαζὸς, ναυαγοὶ, φυγάδες, διατριβῶν ἕξ, χρειῶν τρία, πρὸς Λαῖδα, πρὸς Πῶρον, πρὸς **Κωκράτην**, περὶ τύχης. 5

(cf. v. L. 66. Nietzsche Mus. Rh. XXIV. p. 187 sq.)

52. [Laert. Diog. VII, 163.] **Παναίτιος** δὲ καὶ **Κωκράτης** μόνος αὐτοῦ (Aristonis Chii) τὰς ἐπιστολάς φασι· τὰ δ' ἄλλα τοῦ **Περιπατητικοῦ Ἀρίστωνος** (cf. v. L. 65].

(2 φασίν Η. — τὰ δ' ἄλλα ΒΗ τὰ δὲ ἄλλα vg.)

53. [Eustathius ad Od. Ψ. 220, p. 1946, 22.] **Παραδίωσι** γὰρ Ἡρακλείδης, ὅτι Ἀπτικοὶ τοὺς τοιοῦτους ὑπερσυντελικούς ἐν τῷ ἦτα μόνῳ περατοῦσιν ἤδη λέγοντες καὶ ἐνενοήκη καὶ ἐπεποιήκη, καὶ οὕτω φησὶ **Παναίτιος** ἔχειν τὰς γραφὰς παρὰ **Πλάτωνι** (cf. v. L. 66, Hirzel Unters. II. 893). 5

54. [Plut. Demosth. XIII.] **Παναίτιος** δ' ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ (sc. Demosthenis) φησιν οὕτω γεγράφθαι τοὺς πλείστους, ὡς μόνου τοῦ καλοῦ δι' αὐτὸ αἶρετοῦ ὄντος, τὸν περὶ τοῦ στεφάνου, τὸν κατὰ Ἀριστοκράτους, τὸν ὑπὲρ τῶν ἀτελειῶν, τοὺς Φιλιππικούς· ἐν οἷς πᾶσιν οὐ πρὸς 5 τὸ ἥδιστον ἢ ῥᾶστον ἢ λυσιτελέστατον ἄγει τοὺς πολίτας, ἀλλὰ πολλαχοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν οἶεται δεῖν ἐν δευτέρᾳ τάξει τοῦ καλοῦ ποιεῖσθαι καὶ τοῦ πρέποντος, ὡς, εἴγε τῇ περὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ φιλοτιμία καὶ τῇ τῶν λόγων εὐγενεῖα παρῆν ἀνδρεία τε πολεμιστήριος καὶ τὸ καθα-10 ρῶς ἕκαστα πράττειν, οὐκ ἐν τῷ κατὰ **Μοιροκλέα** καὶ **Πολύευκτον** καὶ Ὑπερείδην ἀριθμῶ τῶν ῥητόρων, ἀλλ' ἄνω μετὰ **Κίμωνος** καὶ **Θουκυδίδου** καὶ **Περικλέους** ἄξιός ἦν τίθεσθαι (cf. v. L. 75).

55. [Athenaeus XIV, p. 634 C.] Ἀρίσταρχος ὁ γραμματικὸς, ὃν μάντιν ἐκάλει **Παναίτιος** ὁ Ῥόδιος φιλόσοφος διὰ τὸ ῥαδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιημάτων διανοίας (cf. v. L. p. 67).

Dicta Panaetii.

56. [Sen. Ep. XIX, 7 (116), 5.] Eleganter mihi videtur Panaetius respondisse adolescentulo cuidam quaerenti an sapiens amaturus esset: “de sapiente, inquit, videbimus; mihi et tibi qui adhuc a sapiente longe absumus, non est committendum ut incidamus in rem commotam, inpotentem, alteri emancipatam, vilem sibi. sive enim nos respicit, humanitate eius inritamur, sive contempsit, superbia accendimur. aequae facilitas amoris quam difficultas nocet. facilitate capimur, cum difficultate certamus. itaque conscii nobis inbecillitatis nostrae quiescamus”. (cf. v, L. 76).

(Verba quae Panaetio dedimus secuntur in libris haec; *nec vino infirmum animum committamus nec formae nec adulationi nec ullis rebus blande trahentibus*. quae ab Haasio non sine probabilitate post quod Panaetius de amore quaerenti respondit, hoc ego de omnibus adfectibus dico posita sunt.)

57. [Plut. Comment. in Hesiod. Fr. XXXVII. Dübner. ap. Proclum in Hes. Opp. 705 p. 316 Gaisf.] Καὶ ὀρθῶς ὁ Παναίτιος, πολίτην αὐτὸν Ἀθηναίων ποιεῖσθαι σπυδρόντων, εἶπεν, τῷ σῶφρονι μὲν μίαν πόλιν ἀρκεῖν (cf. v. L. 48).

HECATONIS FRAGMENTA.

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ.

I. [Laert. Diog. VII, 90.] Ἀρετὴ δὲ τοι ἢ μὲν τις κοινῶς παντὶ τελείωσις, ὡςπερ ἀνδριάντος, καὶ ἡ ἀθεώρητος ὡςπερ ὑγίεια, καὶ ἡ θεωρηματικὴ ὡς φρόνησις. φησὶ γὰρ ὁ Ἑκάτων ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν ἐπιστημονικὰς μὲν εἶναι καὶ θεωρηματικὰς τὰς ἔχουσας τὴν σύστασιν ἐκ θεωρημάτων, ὡς φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην· ἀθεωρήτους δὲ τὰς κατὰ παρέκτασιν θεωρουμένας ταῖς ἐκ τῶν θεωρημάτων συνεστηκυῖαις, καθάπερ ὑγίειαν καὶ ἰσχύον. τῇ σῶφροσύνῃ θεωρηματικῇ ὑπαρχούσῃ συμβαίνει ἀκολουθεῖν καὶ παρεκτείνεσθαι τὴν ὑγίειαν, καθάπερ τῇ ψαλίδος οἰκοδομίᾳ τὴν ἰσχύον ἐπιγίγνεσθαι. καλοῦνται δ' ἀθεώρητοι ὅτι μὴ ἔχουσι συγκαταθέσεις, ἀλλ' ἐπιγίγνονται, καὶ περὶ φαύλους γίγνονται· ὡς ὑγίεια, ἀνδρεία.

(1 δέ τοι] τοι om. HFf. — 5 θεωρηματικάς] θεωρητικάς F. — 8 τῆ σωφροσύνη] τῆ γ' ἀφροσύνη BF τῆ γε ἀφ. α τῆ ἀφ. Hf. fortasse τῆ γάρ σωφ. — θεωρηματικῆ Usener. τεθεωρημένη libri. — 10 οἰκοδομίᾳ] οἰκονομίᾳ F (corr. mg.) fa. — ἐπιγίνεσθαι BH ἐπιγίνεσθαι vulg. — 11, 12 ἐπιγιγν-ΒΗ ἐπιγιν-vulg. — καὶ περὶ φαύλους γίνονται om. B.)

II. [Laert. Diog. VII, 91.] Διδακτὴν τε εἶναι αὐτὴν (λέγω δὲ τὴν ἀρετὴν) καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τέλους φησὶ καὶ Κλεάνθης καὶ Ποσειδώνιος ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς καὶ Ἑκάτων. ὅτι δὲ διδακτὴ ἐστὶ δῆλον ἐκ τοῦ γίνεσθαι ἀγαθοῦς ἐκ φαύλων. 5

(2 λέγω δέ] λέγω δὲ B. — 4 γίνεσθαι B γίνεσθαι libri.)

III. [Laert. Diog. VII, 125.] Τὰς δ' ἀρετὰς λέγουσιν ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις, καὶ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν. εἶναι γὰρ αὐτῶν τὰ θεωρήματα κοινά, καθάπερ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν φησιν, Ἀπολλόδωρος δὲ ἐν τῆ φυσικῇ κατὰ τὴν ἀρχαίαν, Ἑκάτων δ' ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ἀρε- 5 τῶν. τὸν γὰρ ἐνάρετον θεωρητικὸν τε εἶναι καὶ πρακτικὸν τῶν ποιητέων· τὰ δὲ ποιητέα καὶ αἰρετέα ἐστὶ καὶ ὑπομονητέα καὶ ἀπονεμητέα καὶ ἐμμενητέα. ὥστε εἰ τὰ μὲν αἰρετικῶς ποιεῖ, τὰ δὲ ὑπομονητικῶς, τὰ δὲ ἀπονεμητικῶς, τὰ δὲ ἐμμενητικῶς, φρόνιμός τέ ἐστι καὶ ἀνδρεῖος καὶ δίκαιος καὶ 10 κύφρων. κεφαλαιουοῦσθαί τε ἐκάστην τῶν ἀρετῶν περὶ τι ἴδιον κεφάλαιον, οἷον τὴν ἀνδρείαν περὶ τὰ ὑπομονητέα, τὴν φρόνησιν περὶ τὰ ποιητέα καὶ μὴ καὶ οὐδέτερα· ὁμοίως τε καὶ τὰς ἄλλας περὶ τὰ οἰκεῖα τρέπεσθαι.

(1 δ' ἀρετὰς BH δὲ ἀρετὰς cet. — 5 κατὰ τὴν ἀρχαίαν cf. schol. Dem. p. 625, 15 D. — 6 ἐνάρετον] ἐν literas in ras. B. — 6, 7 πρακτικὸν.. ποιητέων B Suidas s. v. ἀρετή. πρακτικὸν.. ποιητέον F ποιητικὸν.. ποιητέων vulg. — τὰ δὲ ποιητέα BF πρακτέα vulg. — 7, 8 ἀπομονητέα καὶ ἀπομενητέα HF. — 8, 9 αἰρετικῶς] αἰτιῶς B αἰρετῶς HF Suidas. — 9—14 τὰ δὲ ὑπομονητικῶς.... τρέπεσθαι in hiatus $6\frac{1}{2}$ versuum om. B.)

IV. [Stob. Ecl. II, 110. t. II, p. 62, 15 W.] Ταύτας μὲν οὖν τὰς ῥηθείας ἀρετὰς τελείας εἶναι λέγουσι περὶ τὸν βίον. καὶ συνεστηκέναι ἐκ θεωρημάτων· ἄλλας δὲ ἐπιγίνεσθαι ταύταις οὐκ ἔτι τέχνας οὔσας, ἀλλὰ δυνάμεις τινὰς ἐκ τῆς ἀσκήσεως περιγιγνομένας οἷον τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ 5

τὴν ἀρτιότητα καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος. ὥσπερ γὰρ τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν εὐκρασίαν εἶναι τῶν ἐν τῷ σώματι θερμῶν καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν, οὕτω καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίειαν εὐκρασίαν εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ δογμάτων. καὶ ὁμοίως ὥσπερ ἰσχὺς τοῦ σώματος τόνος ἐστὶν ἱκανὸς ἐν νεύροις, οὕτω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ἰσχὺς τόνος ἐστὶν ἱκανὸς ἐν τῷ κρίνειν καὶ πράττειν ἢ μὴ. ὥσπερ τε τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἐστὶ συμμετρία τῶν μελῶν καθεστῶτων αὐτῷ πρὸς ἀλληλά τε καὶ πρὸς τὸ ὅλον, οὕτω καὶ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἐστὶ συμμετρία τοῦ λόγου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ πρὸς <τὸ> ὅλον τε αὐτῆς καὶ πρὸς ἀλλήλα.

Πάσας δὲ τὰς ἀρετὰς ὅσαι ἐπιστήμαί εἰσι καὶ τέχναι, κοινὰ τε θεωρήματα ἔχειν καὶ τέλος (ὡς εἴρηται) τὸ αὐτὸ, διὸ καὶ ἀχωρίστους εἶναι· τὸν γὰρ μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, καὶ τὸν κατὰ μίαν πράττοντα κατὰ πάσας πράττειν. διαφέρειν δ' ἀλλήλων τοῖς κεφαλαίοις. φρονήσεως μὲν γὰρ εἶναι κεφάλαια τὸ μὲν θεωρεῖν καὶ πράττειν, ὃ ποιητέον, προηγουμένως, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον λόγον τὸ θεωρεῖν <καὶ ἃ δεῖ αἰρεῖσθαι καὶ ἃ δεῖ ὑπομένειν> καὶ ἃ δεῖ ἀπονέμειν χάριν τοῦ ἀδιαπτύτως πράττειν ὃ ποιητέον. τῆς δὲ σωφροσύνης ἴδιον κεφάλαιόν ἐστὶ τὸ παρέχεσθαι τὰς ὁρμὰς εὐσταθεῖς καὶ θεωρεῖν αὐτὰς, προηγουμένως, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον λόγον τὰ ὑπὸ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἕνεκα τοῦ ἀδιαπτύτως ἐν ταῖς ὁρμαῖς ἀναστρέφεσθαι· καὶ ὁμοίως τὴν ἀνδρείαν προηγουμένως μὲν πᾶν ὃ δεῖ ὑπομένειν, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον λόγον τὰ ὑπὸ τὰς ἄλλας· καὶ τὴν δικαιοσύνην προηγουμένως μὲν τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ σκοπεῖν, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον λόγον καὶ τὰ λοιπά. πάσας γὰρ τὰς ἀρετὰς τὰ πασῶν βλέπειν καὶ τὰ ὑποτεταγμένα ἀλλήλαις.

Etiam quae secuntur Panaetii verba (Fr. Panaet. 42) ab Hecatone allata esse videntur.

(4 ταύτας P. — 12 ἢ μὴ Wachsm. καὶ μὴ codd. — τε pro γε Davisius. — 15 μερῶν pro μελῶν Mullach — 16 τὸ add. Heine. — αὐτῆς Wachsm. αὐτοῦ P F. — 23 καὶ ἃ δεῖ . . . ὑπομένειν add. Usener. — 25 de def. σωφρ. cf. Stob. Ecl. t. II p. 59, 8 W. — 28 τὰς ὑπὸ P F corr. Heeren. — 30 ὃ δεῖ P ὃ δὴ F. — 34 ἀλλήλοισι FP corr. Usener.)

ΠΕΡΙ ΑΓΑΘΩΝ.

V. [Laert. Diog. VII, 127.] Αὐτάρκη τε εἶναι αὐτὴν (sc. τὴν ἀρετὴν) πρὸς εὐδαιμονίαν, καθά φησι Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν καὶ Ἑκάτων ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἀγαθῶν. εἰ γάρ, φησὶν, αὐτάρκης ἐστὶν ἡ μεγαλοψυχία πρὸς τὸ πάντων ὑπεράνω ποιεῖν, ἔστι δὲ μέρος 5 τῆς ἀρετῆς, αὐτάρκης ἐστὶ καὶ ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν καταφρονούσα καὶ τῶν δοκούντων ὀχληρῶν.

(6 τῆς ἀρετῆς BF τῆς om. cet. — ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν om. F.)

VI. [Laert. Diog. VII, 101.] Λέγουσι δὲ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἶναι, καθά φησιν Ἑκάτων ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ἀγαθῶν καὶ Χρύσιππος ἐν τοῖς περὶ τοῦ καλοῦ.

VII. [Laert. Diog. VII, 103.] Ἄλλ' οὐδὲ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν φασιν Ἑκάτων τε ἐν τῷ ἔννεακαιδεκάτῳ περὶ ἀγαθῶν καὶ Χρύσιππος ἐν τοῖς περὶ ἡδονῆς· εἶναι γὰρ καὶ αἰσχροῦς ἡδονάς· μηδὲν δὲ αἰσχροῦν εἶναι ἀγαθόν.

(2 Ἑκάτων δὲ καὶ Χρύσιππος F Ἑκάτων δὲ ἐν τῷ κτλ. H. — ἔννάτῳ H θὶ B.)

ΠΕΡΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ

VIII. [Cic. de Off. III, 12, 49.] Maneat ergo, quod turpe sit id numquam esse utile, ne tum quidem cum id quod utile esse putes adipiscare; hoc enim ipsum, utile putare quod turpe sit, calamitosum est. 50. sed incidunt (ut supra dixi) saepe causae, cum repugnare utilitas honestati videatur, ut animad-5 vertandum sit, repugnetne plane an possit cum honestate coniungi. eius generis hae sunt quaestiones: si exempli gratia vir bonus Alexandria Rhodum magnum frumenti numerum advexerit in Rhodiorum inopia et fame summaque annonae caritate, si idem sciat complures mercatores Alexandria sol-10 visse navesque in cursu frumento onustas petentis Rhodum viderit, dicturusne sit id Rhodiis an silentio suum quam plurimo venditurus? sapientem et virum bonum fingimus: de

eius deliberatione et consultatione quaerimus, qui celaturus
15 Rhodiis non sit si id turpe iudicet, sed dubitet an turpe non
sit. 51. in huius modi causis aliud Diogeni Babylonio videri
solet, magno et gravi Stoico, aliud Antipatro discipulo eius,
homini acutissimo: Antipatro omnia patefacienda, ut ne quid
omnino quod venditor norit emptor ignoret, Diogeni vendi-
20 torem quatenus iure civili constitutum sit dicere vitia oportere,
cetera sine insidiis agere et, quoniam vendat, velle quam op-
tume vendere. "Advexi, exposui, vendo meum non plus
quam ceteri, fortasse etiam minoris, cum maior est copia: cui
fit iniuria?" 52. exoritur Antipatri ratio ex altera parte:
25 "Quid ais? tu, cum hominibus consulere debeas et servire hu-
manae societati eaque lege natus sis et ea habeas principia
naturae, quibus parere et quae sequi debeas ut utilitas tua
communis sit utilitas vicissimque communis utilitas tua sit,
celabis homines quid iis adsit commoditatis et copiae?"
30 respondebit Diogenes fortasse sic: "Aliud est celare, aliud
tacere, neque ego nunc te celo, si tibi non dico, quae na-
tura deorum sit, qui sit finis bonorum, quae tibi plus pro-
dessent cognita quam tritici vilitas. sed non quicquid tibi
audire utile est, id mihi dicere necesse est". 53. "Immo vero,
35 inquiet ille, necesse est, si quidem meministi esse inter ho-
mines natura coniunctam societatem". "Memini, inquiet ille,
sed num ista societas talis est ut nihil suum cuiusque sit?
quod si ita est, ne vendendum quidem quicquam est sed
donandum". 13. vides in hac tota disceptatione non illud
40 dici "quamvis hoc turpe sit, tamen, quoniam expedit, faciam",
sed ita expedire ut turpe non sit, ex altera autem parte, ea
re quia turpe sit, non esse faciendum. 54. vendat aedes
vir bonus propter aliqua vitia quae ipse norit, ceteri ignorent,
pestilentes sint et habeantur salubres, ignoretur in omnibus
45 cubiculis apparere serpentes, male materiatae sint, ruinosae,
sed hoc praeter dominum nemo sciat: quaero, si haec emp-
toribus venditor non dixerit aedesque vendiderit plus multo
quam se venditurum putarit, num id iniuste aut improbe fe-
cerit? "Ille vero, inquit Antipater. quid est enim aliud er-
50 ranti viam non monstrare, quod Athenis exsecrationibus
publicis sanctum est, si hoc non est, emptorem pati ruere et
per errorem in maximam fraudem incurrere? plus etiam est

quam viam non monstrare; nam est scientem in errorem alterum inducere". Diogenes contra: "Num te emere coegit qui ne hortatus quidem est? ille quod non placebat pro-55 scripsit, tu quod placebat emisti. quod si qui proscribunt villam bonam beneque aedificatam non existimantur fefellisse, etiam si illa nec bona est nec aedificata ratione, multo minus qui domum non laudarunt. ubi enim iudicium emptoris est, ibi fraus venditoris quae potest esse? sin autem dictum non 60 omne praestandum est, quod dictum non est, id praestandum putas? quid vero est stultius quam venditorem eius rei quam vendat vitia narrare? quid autem tam absurdum quam si domini iussu ita praeco praedicet: domum pestilentem vendo?" 65

(11 *petentes* codd. *quae cursu frumento onustas petentibus Rhodum viderit* Nonius p. 251.—13 *virum bonum* c Nonius p. 309 *bonum virum* cet.)

IX. [Cic. de Off. III, 15, 63]. Hecatonem quidem Rhodium, discipulum Panaetii, video in iis libris quos de officiis scripsit Q. Tuberoni dicere "sapientis esse nihil contra mores leges instituta facientem habere rationem rei familiaris. neque enim solum nobis divites esse volumus, sed liberis propinquis 5 amicis maxumeque rei publicae. singulorum enim facultates et copiae divitiae sunt civitatis".

X. [Cic. de Off. III, 23, 89, sqq.] Plenus est sextus liber de officiis Hecatonis talium quaestionum, sitne boni viri in maxima caritate annonae familiam non alere. in utramque partem disputat, sed tamen ad extremum utilitate, ut putat, officium dirigit magis quam humanitate. quaerit, si in mari 5 iactura facienda sit, equine pretiosi potius iacturam faciat an servoli vilis. hic alio res familiaris, alio ducit humanitas. si tabulam de naufragio stultus arripuerit, extorquebitne eam sapiens si potuerit? negat, quia sit iniurium. quid dominus navis? eripietne suum? minime, non plus quam navigantem 10 in alto eicere de navi velit, quia sua sit. quoad enim perventum est eo quo sumpta navis est, non domini est navis sed navigantium. 90. quid? si una tabula sit, duo naufragi eique sapientes, sibine uterque rapiat an alter cedat alteri? cedat vero, sed ei cuius magis intersit vel sua vel rei pu- 15

blicae causa vivere. quid? si haec paria in utroque? nullum erit certamen, sed quasi sorte aut micando victus alteri cedat alter. quid? si pater fana expilet, cuniculos agat ad aearium, indicetne id magistratibus filius? nefas id quidem est: 20 quin etiam defendat patrem si arguatur. non igitur patria praestat omnibus officiis? immo vero, sed ipsi patriae conducit pios habere cives in parentes. quid? si tyrranidem occupare, si patriam prodere conabitur pater, silebitne filius? immo vero obsecrabit patrem ne id faciat. si nihil proficiet, 25 accusabit, minabitur etiam; ad extremum, si ad perniciem patriae res spectabit, patriae salutem anteponet saluti patris. 91. quaerit etiam, si sapiens adulterinos nummos acceperit imprudens pro bonis, cum id rescierit, soluturusne sit eos, si cui debeat, pro bonis. Diogenes ait, Antipater negat, cui 30 potius assentior. qui vinum fugiens vendat sciens, debeatne dicere? non necesse putat Diogenes, Antipater viri boni existimat. (haec sunt quasi controversa iura Stoicorum.) in mancipio vendundo dicendum vitia, non ea quae nisi dixeris redhibeatur mancipium iure civili, sed haec, mendacem esse, 35 aleatorem, furacem, ebriosum? alteri dicenda videntur, alteri non videntur. 92. si quis aurum vendens orichalcum se putet vendere, indicetne ei vir bonus aurum illud esse, an emat denario quod sit mille denarium? perspicuum est iam et quid mihi videatur et quae sit inter eos philosophos quos 40 nominavi, controversia.

(12 *perventum est* c et Nonius *perventum sit* BH a b.)

XI. [Sen. de Ben. I, 3.] Is perdit beneficia qui cito se perdidisse credit; at qui instat et onerat priora sequentibus, etiam ex duro et inmemori pectore gratiam extundit. non audebit adversus multa oculos adtollere; quocumque se 5 converterit memoriam suam fugiens, ibi te videat; beneficiis illum tuis cinge. quorum quae vis quaeve proprietas sit, dicam, si prius illa quae ad rem non pertinent transsilire mihi permiseris, quare tres Gratiae, et quare sorores sint et quare manibus inplexis, et quare ridentes et iuvenes et vir- 10 gines solutaque ac perlucida veste. alii quidem videri volunt unam esse quae det beneficium, alteram quae accipiat, tertiam quae reddat; alii tria beneficiorum esse genera, prome-

rentium, reddentium, simul accipientium reddentiumque. sed utrumlibet ex istis iudica verum. quid ista nos scientia iuvat? quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus? 15 ob hoc, quia ordo beneficii per manus transeuntis nihilo minus ad dantem revertitur et totius speciem perdit si usquam interruptus est, pulcherrimus si cohaeret et vices servat. ideo [ridentes]. est aliqua tamen maior iis dignatio, sicut promerentium. vultus hilaris sunt, quales solent esse, qui dant 20 vel accipiunt beneficia. iuvenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. virgines, quia incorrupta sunt et sincera et omnibus sancta; in quibus nihil esse adligati decet nec adstricti: solutis itaque tunicis utuntur; perlucidis autem, quia beneficia conspici volunt. (sit aliquis usque eo Graecis 25 emancipatus ut haec dicat necessaria; nemo tamen erit, qui etiam illud ad rem iudicet pertinere, quae nomina illis Hesiodus inposuerit.) Aglen maximam natu adpellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thalian. horum nominum interpretationem, prout cuique visum est, deflectit et ad rationem 30 aliquam conatur perducere, cum Hesiodus puellis suis quod voluit nomen inposuerit. itaque Homerus uni mutavit, Pasitheaton adpellavit et in matrimonium promisit, ut scias non esse illas virgines Vestales. inveniam alium poetam apud quem praecingantur et spissis aut Phryxianis prodeant. Ergo 35 et Mercurius una stat, non quia beneficia ratio commendat vel oratio, sed quia pictori ita visum est. Chrysippus quoque, penes quem subtile illud acumen est et in imam penetrans veritatem, qui rei agenda causa loquitur et verbis non ultra quam ad intellectum satis est utitur, totum librum suum his 40 ineptiis replet, ita ut de ipso officio dandi, accipiendi, reddendi beneficii pauca admodum dicat; nec his fabulas sed haec fabulis inserit. nam praeter ista quae Hecaton transcribit tres Chrysippus Gratias ait Iovis et Eurynomes filias esse.

(1 *perdit* . . . *credit*, multi edd. *perd&* . . . *cred&* N. — 3 *pectore* N³ *peccatore* N¹. — 9 *et iuvenes* Gertz. omittit N. *iuvenes* vel *et quare iuvenes* non nulli codd. inferiores. — 19 *ridentes* addidi. *rident* Haase. *maior iis*] *maior is* N¹ *maior his* N². — 20 *vultus hilaris* Gertz *vultus hilari* N. — 28 *Aglen* multi *Aglae* N. — 41 *de ipso officio* Gertz *de ipso beneficio* N.)

XII. [Sen. de Ben. II, 18.] Quodcumque ex duobus constat officium, tantundem ab utroque exigit: qualis pater esse debeat cum inspexeris, scies non minus operis illic superesse, ut dispicias qualem esse oporteat filium. sunt
5 aliquae partes mariti, sed non minores uxoris. in vicem ista, quantum exigunt, praestant, et parem desiderant regulam, quae, ut ait Hecaton, difficilis est; omne enim honestum in arduo est, etiam quod vicinum honesto est; non enim tantum fieri debet, sed ratione fieri. hac duce per totam
10 vitam eundem est. minima maximaque ex huius consilio gerenda sunt; quomodo haec suaserit dandum [est et accipiendum]. haec autem hoc primum censebit, non ab omnibus accipiendum. a quibus ergo accipiemus? ut breviter tibi respondeam; ab iis quibus dedissemus. videamus, num etiam
15 maiore dilectu quaerendus sit cui debeamus quam cui praestemus. nam ut non sequantur ulla incommoda (sequuntur autem plurima), grave tamen tormentum est debere cui nolis; contra iucundissimum ab eo accepisse beneficium quem amare etiam post iniuriam possis, ubi amicitiam alioqui iucundam
20 causa fecit et iustam. illud vero homini verecundo et probomiserimum est si eum amare oportet quem non iuvat. totiens admoneam necesse est non loqui me de sapientibus, quos quidquid oportet, et iuvat, qui animum in potestate habent et legem sibi quam volunt, dicunt, quam dixerunt,
25 servant, sed de imperfectis hominibus honestam viam sequi volentibus, quorum adfectus saepe contumaciter parent. itaque eligendum est a quo beneficium accipiam; et quidem diligentius quaerendus beneficii quam pecuniae creditor. huic enim reddendum est quantum accepi, et, si reddidi, solutus
30 sum ac liber; at illi et plus solvendum est, et nihilo minus etiam relata gratia cohaeremus; debeo enim, cum reddidi, rursus incipere, manetque amicitia. [itaque ut in amicitiam] non recipere indignum, sic ne in beneficiorum quidem sacratissimum ius, ex quo amicitia oritur. "non semper, inquit,
35 mihi licet dicere: nolo; aliquando beneficium accipiendum est et invito. dat tyrannus crudelis et iracundus, qui munus suum fastidire te iniuriam iudicaturus est: non accipiam? eodem loco latronem pone, piratam, regem animum latronis ac piratae habentem. quid faciam? parum dignus est cui

debeam." cum eligendum dico cui debeas, vim maiorem et 40 metum excipio, quibus adhibitis electio perit. si liberum est tibi, si arbitrii tui est, utrum velis an non, id apud te ipse perpendes. si necessitas tollit arbitrium, scies te non accipere sed parere. nemo id accipiendo obligatur, quod illi repudiare non licuit; si vis scire an velim, effice ut possim nolle. 45 "vita tamen tibi dedit". non refert quid sit quod datur, nisi a volente volenti datur; si servasti me, non ideo servator es. venenum aliquando pro remedio fuit; non ideo numeratur inter salubria. quaedam prosunt nec obligant. tuber quidam tyranni gladio divisit qui ad occidendum eum venerat; non 50 ideo tyrannus gratias egit, quod rem, quam medicorum manus reformidaverant, nocendo sanavit. vides non esse magnum in ipsa re momentum, quoniam non videtur dedisse beneficium qui malo animo profuit; casus enim beneficium est, hominis iniuria. 55

(3 *illic* vg. *illi* N¹ *tibi* adscr. N³. — 4 *dispicias* N² *despicias* N¹. — 11 *est et accipiendum* add. Gertz. — 14 *ab iis* Gertz *ab his* N. Gertz Wesenbergium et unum codicem deteriore secutus est. — *videamus num . . . sit* Madvig et Gertz *videamur num . . . est* N. — 19 *alioqui* Lipsius *aliicui* N. — 32 *itaque ut in amicitiam* Haase Gertz add. — 33 *reciperem* unus cod. deter. *receperem* N¹ *recipere* N³. — 41 *excipio* edd. *excipit* N. — 44 *nemo id* Muretus *nemo in id* N *nemo enim id* con. Agricola. — 54 *qui malo* edd. *quia malo* N.)

XIII. [Sen. de Ben. II, 21.] Ineptum et frivolum hoc Hecaton ponit exemplum Arcesilai, quem ait a filio familiae adlatam pecuniam non accepisse, ne ille patrem sordidum offenderet.

XIV. [Sen. de Ben. III, 18 sqq.] Quamquam quaeritur a quibusdam, sicut ab Hecatone, an beneficium dare servus domino possit. sunt enim qui ita distinguant, quaedam beneficia esse, quaedam officia, quaedam ministeria; beneficium esse quod alienus det, — alienus est qui potuit sine repre- 5 hensione cessare, — officium esse filii, uxoris, earum personarum, quas necessitudo suscitatur et ferre opem iubet; ministerium servi, quem condicio sua eo loco posuit, ut nihil eorum quae praestat inputet superiori. * *

10 Praeterea servum qui negat dare aliquando domino
 beneficium, ignarus est iuris humani; refert enim, cuius animi
 sit qui praestat, non cuius status. nulli praeclusa virtus est;
 omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, et ingenuos
 et libertinos et servos et reges et exules; non eligit domum
 15 nec censum, nudo homine contenta est. quid enim erat tuti
 adversus repentina, quid animus magnus promitteret sibi cer-
 tum, si virtutem fortuna amitteret? si non dat beneficium
 servus domino, nec regi quisquam suo nec duci suo miles;
 quid enim interest, quali quis teneatur imperio, si summo
 20 tenetur? nam si servo, quo minus in nomen meriti perveniat,
 necessitas obstat et patiendi ultima timor, idem istuc obsta-
 bit et ei qui regem habet, et ei qui ducem, quoniam sub
 dispari titulo paria in illos licent. atqui dant regibus suis,
 dant imperatoribus beneficia: ergo et dominis. potest servus
 25 iustus esse, potest fortis, potest magni animi. ergo et bene-
 ficium dare potest; nam et hoc virtutis est. adeo quidem
 dominis servi beneficia possunt dare, ut ipsos saepe beneficii
 sui fecerint. 19. Non est dubium, quin servus beneficium
 dare possit cuilibet; quare ergo non et domino suo possit?
 30 "quia non potest", inquit, "creditor domini sui fieri si pec-
 uniam illi dederit. alioqui cotidie dominum suum obligat:
 peregrinantem sequitur, aegro ministrat, rus eius labore summo
 colit; omnia tamen ista, quae alio praestante beneficia di-
 cerentur, praestante servo ministeria sunt. beneficium enim
 35 id est, quod quis dedit, cum illi liceret et non dare; servus
 autem non habet negandi potestatem; ita non praestat sed
 paret, nec, si id fecit, iactat, quod non facere non potuit".
 iam sub ista lege vincam et eo perducam servum ut in multa
 liber sit. interim dic mihi, si tibi ostendero aliquem pro
 40 salute domini sui sine respectu sui dimicantem et confossum
 vulneribus reliquias tamen sanguinis ab ipsis vitalibus funden-
 tem, et, ut ille effugiendi tempus habeat, moram sua morte
 quaerentem, hunc tu negabis beneficium dedisse, quia servus
 est? si tibi ostendero aliquem, ut secreta domini prodatur,
 45 nulla tyranni pollicitatione conruptum, nullis territum minis,
 nullis cruciatibus victum avertisse, quantum potuerit, suspicio-
 nes quaerentis et inpendisse spiritum fidei, hunc tu negabis
 beneficium domino dedisse, quia servus est? vide ne eo

maius sit, quo rarius est exemplum virtutis in servis, eoque
 gratius, quod, cum fere invisae imperia sint et omnis necessi- 50
 tas gravis, commune servitutis odium in aliquo domini cari-
 tas vicit. ita non ideo beneficium non est, quia a servo
 profectum est sed ideo maius, quia deterrere ab illo ne ser-
 vitus quidem potuit. 20. Errat si quis existimat servitutem
 in totum hominem descendere. pars melior eius excepta est. 55
 corpora obnoxia sunt et adscripta dominis, mens quidem sui
 iuris, quae adeo libera et vaga est, ut ne ab hoc quidem
 carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minus inpetu suo
 utatur et ingentia agat et in infinitum comes caelestibus exeat.
 corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit. hoc emit, 60
 hoc vendit; interior illa pars mancipio dari non potest. ab
 hac quidquid venit, liberum est; nec enim aut nos omnia
 iubere possumus, aut in omnia servi parere coguntur: contra
 rem publicam imperata non facient, nulli sceleri manus com-
 modabunt. 21. Quaedam sunt, quae leges nec iubent nec 65
 vetant facere; in iis servus materiam beneficii habet. quam
 diu praestatur, quod a servo exigere solet, ministerium est;
 ubi plus quam quod servo necesse est, beneficium est; ubi
 in adfectum amici transit, desinit vocari ministerium. est
 aliquid, quod dominus praestare servo debeat, ut cibaria, ut 70
 vestiarius. nemo hoc dixit beneficium. at indulget, liberalius
 educavit, artes, quibus erudiuntur ingenui tradidit; beneficium
 est. idem e contrario fit in persona servi; quidquid est,
 quod servilis officii formulam excedit, quod non ex imperio
 sed ex voluntate praestatur, beneficium est, si modo tantum 75
 est, ut hoc vocari potuerit quolibet alio praestante. 22. Ser-
 vus, ut placet Chrysippo, perpetuus mercenarius est. quem-
 admodum ille beneficium dat, ubi plus praestat quam in quod
 operas locavit, sic servus ubi benevolentia erga dominum
 fortunae suae modum transiit et altius aliquid ausus, quod 80
 etiam feliciter natis decori esset, spem domini antecessit, be-
 neficium est intra domum inventum. an aequum tibi videtur,
 quibus, si minus debito faciant, irascimur, non haberi gratiam,
 si plus debito solitoque fecerint? vis scire, quando non sit
 beneficium? ubi dici potest; "quid, si nollet?" ubi vero id 85
 praestitit quod nolle licuit, voluisse laudandum est. inter se
 contraria sunt beneficium et iniuria. potest dare beneficium

domino, si a domino iniuriam accipere. atqui de iniuriis
 dominorum in servos qui audiat positus est, qui et saevitiam
 90 et libidinem et in praebendis ad victum necessariis avaritiam
 conpescat. quid ergo? beneficium dominus a servo accipit?
 immo homo ab homine. denique, quod in illius potestate fuit,
 fecit: beneficium domino dedit; ne a servo acceperis, in tua
 potestate est. quis autem tantus est, quem non fortuna in-
 95 digere etiam infimis cogat?

(9 lacunam notavit Lipsius. — 16 *magnus promitteret sibi certum si virtutem fortuna amitteret* Gertz *magnum promittere* (N² *promitteret*) sibi, si certam virtutem fortuna mitterit (*mitteret* N²) N. — 19 *quali quis* N¹ *quo aliquis* N². — 26 *adeo quidem dominis* Fickert ex uno cod. deter. *adeo quidominis* N *adeoque dominis* vg. — 31 *alioqui* N¹ *alioquin* N². — 32 *ministrat, rus eius labore* Madvig *ministratur eius laborem* N¹ *litteras ur exp.* N². — 81 *esset, spem* Haase *esset et spem* N. — 95 *indigere* N³ *indicere* N¹. — *infimis* vg. *infirmis* N.)

XV. [Sen. de Ben. VI, 37.] Callistratum aiunt, — ita certe Hecaton auctor est, — cum in exilium iret in quod multos cum illo simul seditiosa civitas et intemperanter libera expulerat, optante quodam ut Atheniensibus necessitas resti-
 5 tuendi exules esset, abominatum talem reditum.

ΠΕΡΙ ΤΕΛΟΥΣ.

XVI. [Laert. Diog. VII, 101.] Τῶν δὲ ὄντων φασι τὰ μὲν ἀγαθὰ εἶναι, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ οὐδέτερα. ἀγαθὰ μὲν οὖν τὰς τε ἀρετὰς, φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν, σωφροσύνην καὶ τὰ λοιπά· κακὰ δὲ τὰ ἐναντία, ἀφροσύνην, ἀδικίαν
 5 καὶ τὰ λοιπά· οὐδέτερα δὲ ὅσα μήτε ὠφελεῖ μήτε βλάπτει· οἷον ζωὴ, υἰγεία, ἡδονή, κάλλος, ἰσχύς, πλοῦτος, δόξα, εὐγένεια· καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, θάνατος, νόκος, πόνος, αἰσχος, ἀσθένεια, πενία, ἀδοξία, δυσγένεια καὶ τὰ τούτοις παραπλή-
 10 λόδωρος ἐν τῇ ἠθικῇ, καὶ Χρύσιππος. μὴ γὰρ εἶναι ταῦτα ἀγαθὰ, ἀλλ' ἀδιάφορα, κατ' εἶδος προηγμένα. ὡς γὰρ ἴδιον θερμοῦ τὸ θερμαίνειν, οὐ τὸ ψύχειν, οὕτω καὶ ἀγαθοῦ τὸ ὠφελεῖν, οὐ τὸ βλάπτειν. οὐ μᾶλλον δὲ ὠφελεῖ ἢ βλάπτει

ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὑγίεια· οὐκ ἄρα ἀγαθὸν οὔτε πλοῦτος οὔτε ὑγίεια. 15

(1 ed. Tauchn. pro φασι legitur φησι operarii errore. — 2 εἶναι om. F H. — 6 δόξα] εὐδοξία a f Stephan. Menag. δοξία cod. Cantabr. 7 — τούτοις om. a. — 8 τούτοις om. B H. — 11 ἀλλὰ διάφορα B.)

XVII. [Laert. Diog. VII, 87.] Πρῶτος ὁ Ζήνων ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπου φύσεως τέλος εἶπε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν. ἄγει γὰρ πρὸς ταύτην ἡμᾶς ἡ φύσις· ὁμοίως δὲ καὶ Κλεάνθης ἐν τῷ περὶ ἡδονῆς καὶ Ποσειδώνιος καὶ Ἐκάτων ἐν τοῖς περὶ τελῶν. 5

(2 φύσεως] φησὶν H. — 4 ἡμᾶς ἡ φύσις om. F.)

ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ.

XVIII. [Laert. Diog. VII, 110.] Τῶν δὲ παθῶν τὰ ἀνωτάτω, καθά φησιν Ἐκάτων ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν καὶ Ζήνων ἐν τῷ περὶ παθῶν, εἶναι γένη τέτταρα, λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, ἡδονήν.

(3 καὶ Ζήνων ἐν τῷ περὶ παθῶν om. a f Menagius.)

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΟΞΩΝ.

XIX. [Laert. Diog. VII, 124.] Εὔξεταί τε, φασίν, ὁ σοφὸς αἰτούμενος τὰγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν, καθά φησι Ποσειδώνιος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ καθηκόντων καὶ Ἐκάτων ἐν τρι- καιδεκάτῳ περὶ παραδόξων.

(2 τὰγαθὰ B H τὰ ἀγαθὰ cet. — περὶ H. — 4 ἐν γι B. τω γ H. ἐν Γ F. — recte fortasse Beierus ad Cic. de Off. I, 2, 6 coni. καθήκοντος. cf. Laert. D. VII, 129. Cic. ad Att. XVI, 11.)

ΧΡΕΙΑΙ.

XX. [Laert. Diog. VI, 32.] Φωνήσας ποτὲ (Diogenes) ἰὼ ἀνθρωποι, συνελθόντων καθίκετο τῇ βακτηρίᾳ, εἰπὼν Ἀνθρώπους ἐκάλεσα, οὐ καθάρματα, ὡς φησιν Ἐκάτων ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χρειῶν.

(4 ὡς φησιν Ἐκάτων om F ὡς om. f a.)

XXI. [Laert. Diog. VI, 95.] Οὗτος (Metrocles) τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα κατακάων, ὡς φησιν Ἑκάτων ἐν πρώτῳ χρεῖων, ἐπέλεγε

Τὰδ' ἔστ' ὄνειρων νερτέρων φαντάσματα,
οἶον λῆρος.

(2 κατακάων F.)

XXII. [Laert. Diog. VII, 26.] Ἐρωτηθεὶς (Zeno) διὰ τί αὐστηρὸς ὢν ἐν τῷ ποτῷ διαχεῖται; ἔφη, Καὶ οἱ θερμοὶ πικροὶ ὄντες βρεχόμενοι γλυκαίνονται. φησὶ δὲ καὶ Ἑκάτων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν χρεῖων ἀνίεσθαι αὐτὸν ἐν ταῖς τοιαύταις κοινωνίαις.

(1 Ἐρωτηθεὶς δὲ F. legebatur ἐρωτηθεὶς, φησὶ, quod interpretes secutus delevit Huebner.)

XXIII. [Laert. Diog. VI, 4.] Κρεῖττον ἔλεγε (Antisthenes), καθά φησιν Ἑκάτων ἐν ταῖς χρεῖαις, εἰς κόρακας ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν· οἱ μὲν γὰρ νεκροὺς οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσιν.

XXIV. [Laert. Diog. VII, 172.] Φησὶ δ' ὁ Ἑκάτων ἐν ταῖς χρεῖαις εὐμόρφου μεираκίου εἰπόντος, Εἰ ὁ εἰς τὴν γαστέρα τύπτων γαστρίζει, καὶ ὁ εἰς τοὺς μηροὺς τύπτων μηρίζει, ἔφη (Cleanthes) Ὑμὲν τοὺς διαμηρικμοὺς ἔχε, μεираκίον. αἱ δ' ἀνάλογοι φωναὶ τὰ ἀνάλογα οὐ πάντως σημαίνουσι τὰ πράγματα.

(1 δ' ὁ BH δὲ ὁ cet. — ἐν ταῖς χρεῖαις om. F. — 6. τὰ om. B (sed in ras.) H. σημαίνουσι τὰ πράγματα om. F.)

E LIBRIS INCERTIS.

XXV. [Sen. Ep. I, 5, 7.] Sed ut huius quoque diei lucellum tecum communicem, apud Hecatonem nostrum inveni cupiditatum finem etiam ad timoris remedia proficere. "Desines", inquit "timere, si sperare desines".

XXVI. [Sen. Ep. I, 6, 7.] Interim quoniam diurnam tibi mercedulam debeo, quid me hodie apud Hecatonem delectaverit dicam. "quaeris", inquit, "quid profecerim? amicus esse mihi".

(3 ut amicus essem mihi Madvig Adv. crit. II p. 463.)

XXVII. [Sen. Ep. I, 9, 6.] Hecaton ait: "Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine ulius veneficae carmine: si vis amari, ama".

XXVIII. [Laert. Diog. VII, 2.] Ἐκάτων δέ φησι καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τύριος ἐν πρώτῳ περὶ Ζήνωνος, χρηστηριομένου αὐτοῦ τί πράττων ἄριστα βιώσεται, ἀποκρίνασθαι τὸν θεόν, εἰ συγχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς. ὅθεν ξυνέντα, τὰ τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκειν. 5

(4 ξυνόντα f.)

XXIX. [Laert. Diog. VII, 181.] Ἐκάτων δέ φησιν ἔλθειν αὐτὸν (Chrysippum) ἐπὶ φιλοσοφίαν τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῆς πατρῶας εἰς τὸ βασιλικὸν ἀναληφθείσης.

(2 ἔλθειν] ἤξειν F.)

VITA.

Natus sum Haroldus North Fowler Westfieldiae in civitate Massachusettensi anno h. s. LIX die XXV mensis Februarii patre Samuele matre Maria e gente Jones. usque ad XII vitae annum Westfieldiae scholas frequentavi, XII annos natus Stockbridgiam in scholam Jaredis Reid et Julii Hoffmann profectus sum. deinde anno sequente Westfieldiam reversus scholam publicam frequentavi. XIV annos natus cum parentibus Dresdam transmigravi ubi per biennium scholas, initio scholam privatam Ernesti Zeidleri deinde gymnasium sanctae crucis rectore Hultschio florens, frequentavi. biennio perfecto domum reversus per anni spatium Davide Furbero et Georgio Waltone adiuvantibus domi studiis incubui. deinde Cantabrigiam Massachusettensem profectus per quatuor annos universitatis Harvardianae civis fui.

Baccalaureus in artibus factus Baltimoream migravi ubi per biennium in schola Guilelmi Marstonis munere magistri functus sum nec neglexi per sex menses in universitate quae conditoris nomine Johns Hopkins vocatur litteris operam dare. biennio autem perfecto in Graeciam Athenas profectus sum adductus cum vetere urbis terraeque gloria tum eo quod sub auspiciis instituti archaeologici Americani nova schola rectore Guilelmo Goodwinio ibi condita erat. Athenis octo menses moratus, totam fere Graeciam et Siciliae Asiaeque Minoris partem aliquam pervagatus, Berolinum me contuli ubi per sex menses universitatis civis fui. ineunte denique anno h. s. LXXXIV Bonnam veni.

Docuerunt me viri clarissimi Anderson, Croswell, Goodwin, Greenough, Norton, Smith, Sophocles, White Cantabrigienses, Brandt, Warren Baltimoreenses, E. Curtius, A. Kirchhoff, Robert, Vahlen Berolinenses, Buecheler, R. Kekulé, Schwarz, Usener Bonnenses. exercitationibus archaeologicis Robert, Kekulé, epigraphicis Kirchhoff, Buecheler, philologicis Vahlen benigne me admiserunt.

Omnibus praeceptoribus maximas habeo gratias, in primis vero Goodwinio Kekuleo Usenero, quorum beneficiis in me conlatis in perpetuum sum devinctus.

SENTENTIAE CONTROVERSAE.

I

Cicero de Fin. I 6, 21 “quae sequitur tota sunt Democriti” falso vertit haec fere Graeci auctoris verba: ἃ ἀκολουθεῖ πάντα Δημοκρίτου ἐστίν. scribere debebat “quae consequuntur”.

II

Recte statuit Ramsay (Journal of Hellenic Studies 1883) illam quae in monte Sipylo exsculpta est imaginem non Niobes sed Matris Cybebes esse.

III

Fabula quae carminibus apud Passow carm. pop. Graec. recent. XLI—XLVII continetur orta est e narratione quae fuit de Ulixis reditu.

IV

Aesch. Agam. 735 sq. scribere velim:
τότ' ἢ τότ' εὔτε τὸ κύριον μόλη
νεαροῦ φάος τόκου κτλ.

V

Plut. Q. Gr. I ita fere legendum est: οἱ μὲν τὸ πολίτευμα [διοικούντες] ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν ἄνδρες ἦσαν. ἐκ δὲ τούτων ἤροῦντο τῶν βουλευτῶν οὓς ἀρτύνους ἐκάλουν.

VI

Newton Anc. Inscr. in Brit. Mus. II 343 falso legere vult Ἐπὶ ναυ]άρχου Νικομήδους. Nauarchus Rhodi eponymus non erat. legendum est Ἐπὶ Νικ]άρχου aliudve huic simile.

VII

In aede Minervae Poliadis propriam sibi cellam non habuit Neptunus.

VIII

ΜΑΣΤΡΟΙ Rhodii non erant senatores sed magistratus ab universo populo (κύπιας δᾶμος Ross, Mus. Rhen. 1846 p. 196 = Arch. Aufs. II 615 n. 26) creati ad singularum urbium veterum res ordinandas.

IX

Catull. 6, 7 cum codd. "necquicquam tacitum cubile clamat" legendum est (cf. Cic. Cat. I 21 cum tacent, clamant).

X

Hydria Petropolitana (Compte Rendu 1872 T. I Conze Vorl. VII 9) ad Phidiae sculpturas quae in Parthenonis facie occidentali erant intellegendas nihil praebet.

✓